

NÁRODOPISNÝ
VĚSTNÍK
ČESKOSLOVENSKÝ

N Á R O D O P I S N Ý V Ě S T N Í K
Č E S K O S L O V E N S K Ý

(Bulletin d'ethnographie tchécoslovaque)

VI (48)

Vydává

Národopisná společnost československá při ČSAV

Praha 1989

Hlavní redaktor: Antonín Rebek

Redakční rada : Bohuslav Beneš
Stanislav Brouček
Václav Hrníček
Helena Johnová
Lubomír Procházka
Jan Souček
Josef Vařeka
Vlastimil Vondruška

Obálka : J. Kleckar

Adresa redakce : Počátecká 2, 140 00 Praha 4

Šestý ročník obnoveného Národopisného věstníku československého věnujeme druhému bloku referátů přednesených na konferenci Národopisné společnosti československé pod názvem **Známé a neznámé osobnosti české etnografie a folkloristiky**, která se konala při valném shromáždění NSČ dne 17. listopadu 1987 v Rakovníku. Druhá část konference se zabývala vývojem národopisu jako vědního oboru.

Omlouváme se referujícím na konferenci i všem členům NSČ, že v tomto čísle nepublikujeme všechny referáty, neboť zvýšené finanční náklady na vydání tohoto čísla NVČ nás donutily, abychom na poslední chvíli redukovali počet stran připravovaného čísla na polovinu. Zbývající referáty otiskneme podle pořadí na konferenci v příštím ročníku našeho věstníku.

Redakce

R E F E R Á T Y

S. Brouček, ÚFV ČSAV Praha

K zařazení národopisu do dějin českého dějepiscetví

Přehlédneme-li dějiny českého dějepiscetví, zjistíme, že se národopis vyskytuje pod oborem kulturních dějin, nebo v těsné blízkosti kulturních dějin. Pokusím se v dnešním příspěvku shrnout základní fakta v nástin obrazu začleňování národopisu do českého dějepiscetví.

Je třeba nejprve vyjít z některých poznatků, které charakterizují vývoj českého dějepiscetví v letech 1882-1918. Většinou bývá tato etapa označována za třetí periodu vývoje českého buržoazního dějepiscetví. Období představuje převahu pozitivistického dějepiscetví (někdy je k této etapě zahrnováno ještě meziválečné období). Pozitivistické dějepiscetví vtiskovalo celé tehdejší historiografii základní charakter.

Úroveň a celková situace české společnosti na konci 19. století byla taková, že od počátku 80. let mohlo české dějepiscetví reagovat na hlavní tendence ve vývoji evropského historického myšlení.

Tuto tézi můžeme opřít o fakt, že proti aristokratickému kosmopolitismu dřívějšího období politicky rozdrobené Evropy do malých sociálních struktur postavila buržoazie měšťanský nacionalismus Evropy integrovaných národních společností. V procesu utváření moderních národů si jednotlivé společnosti uvědomovaly a ujasňovaly nejen vlastní, konkrétní podmínky své existence, ale vždy se specifickým způsobem vřazovaly do evropského systému.

Formování moderní české společnosti tak nebylo ojedinělým, ale jen zvláštním procesem utváření jedné z evropských národních společností.

Česká společnost měla relativně příznivé podmínky pro svůj rozvoj. Jejich relativnost byla dána tím, že české země se staly ekonomickou oblastí habsburské monarchie, úrodná stránka rozvoje české společnosti na ohledech byla narušována vztahem

O P R A V A

Vinou tiskárny došlo k neúplnému vytištění posledního odstavce str.4.

Česká společnost měla relativně příznivé podmínky pro svůj rozvoj. Jejich relativnost byla dána tím, že české země se staly sice nejvýznamnější ekonomickou oblastí habsburské monarchie, avšak národnostní a národní stránka rozvoje české společnosti z mnoha příčin a v mnoha ohledech byla narušována vztahem

česko-německým i státoprávně politickým uspořádáním v monarchii.

Česká historická věda byla organickou součástí české kultury a české společnosti a podílela se na jejím charakteru a výrazu. Obecně ve společnosti, v kultuře i v historickém myšlení se prodíral kupředu kriticismus, realismus a úsilí o překonání úzce národního zaměření a z toho plynoucí národní izolace. Je přirozené, že takový trend nastolil otázku nutnosti revize dosavadních hodnot, které převládaly v kulturní (tj. umělecké a vědecké) oblasti.

Bylo by jistě správné a užitečné podívat se nyní, jak tato otázka dopadla a jak byla na ni hledána odpověď v české společnosti v období od 80. let do 1. světové války. To je třeba vzhledem k problémové obsažnosti odkázat na jiné příležitosti.

Významné však pro dějiny národopisu a pro vytyčenou otázku o zařazení národopisu do dějin českého dějepiscetví je to, že vlna kriticismu a realistického svažování minulosti na jedné straně a společenská a politická potřeba aktualizace národní kontinuity na straně druhé vyvolávaly řetězec střetů, v nichž jablčkem sváru byla pokrokovost respektive nepokrokovost kulturní tradice ve smyslu kulturního dědictví.

Červená nit, táhnoucí se těmito spory a předetavující revizi dosavadních hodnot, se bohužel v oblasti oficiálního dějepiscetví značně potrhala. Dokonce bychom mohli říci, máme-li na mysli Jaroslavem Gollem započatý univerzitní směr českého pozitivistického dějepiscetví, že v českém dějepiscetví ke zvratu nebo k zásadnímu přehodnocování hodnot nedošlo.

Vysvětlení se nachází v tom, že silná vývojová kontinuita historického řemesla nebyla vystavena takovým aktualizacním nárazům jako umělecké disciplíny. Dále můžeme spatřovat velký význam v rozdělení pražské univerzity v roce 1882, kdy byl smysl institucionalizace historického výzkumu hledán a nalézán v likvidování improvizace a ušlechtilého diletantismu z historiografické produkce.

Navíc ze svých obecných hledisek odmítla pozitivistická věda, jejíž principy právě pronikaly do českého dějepiscetví, brát spo-

lečenské poslání historiografie jako prvořadý úkol. I když historiografie připouštěla, že je možné využít historických poznatků v širší publicistice, odmítala možnost, aby historik a historická práce se podíleli na vyvozování závěrů spojených s jakýmkoli aktualizačním záměrem. Ideálem se stávala objektivita, střízlivost a nezúčastněnost, hledaná v předobrazu přírodních věd. Dobová historiografie měla vyloučit z historického bádání vše, co by hodnotilo a stavělo do etického modelu. Cílem bylo věcné registrování holých faktů, platných bez ohledu na jejich výchovné a propagační využití.

Z tohoto konstatování, které vychází z podstaty českého pozitivistického dějepisectví, lze postoupit v našich úvahách k dílčímu závěru.

Východiska a zásady zkoncipované Jaroslavem Gollem ve stati *Dějiny a dějepis* (Atheneum 1888/1889), se staly dlouhodobým programem, který přetrvával pravděpodobně až do konce 30. let. Tato koncepce podřízená kultu faktu se odrážela nejen v tom, že historiografie se oddělovala od přítomného společenského zápasu, ale projevovala se také tím, že nebylo vytvořeno syntetické dílo, že v historické produkci převažovaly vlastně až do druhé světové války analytické studie (monografie).

Vedle pozitivistické Gollovy koncepce (částečně proti ní a částečně srůstem s ní) se rodilo jiné historické myšlení, jehož některé charakteristické znaky nás přivádějí k myšlence, že se jednalo o odlišnou koncepci, vymykající se pozitivistické škole, a dokonce o překlenutí pozitivistické autonomie buržoazního dějepisectví hledáním univerzální dějinné koncepce mířící naopak k syntéze.

Jestliže v Gollově dějepisném směru byly v centru pozornosti politické dějiny, pak jednotícím historickým systémem u této "druhé" koncepce měly být kulturní dějiny, nebo dějiny civilizace.

Jedním z vrcholných teoretiků pozitivisticky pojatých dějin kultury (civilizace) byl Henry Thomas Buckle. Jeho práce stejně jako práce dalších kulturních historiků, byly u nás známé minimálně od počátku 70. let. Avšak od 80. let právě Buckleův syste-

matický výklad kulturních dějin se odrážel v naší historiografické produkci (viz T. G. Masaryk, *Theorie dějin podle zásad H. T. Bucklea*. Praha 1884).

Od počátku 80. let se o kulturních dějinách teoretizuje taktéž s očividnou snahou odsát z vědecké práce romantizující a falzifikující tendence a spíše pozitivistickým pohledem mířit k pravdivému poznání.

Praktické dějepísectví kulturních dějin znamenalo nebo mělo v záměru částečný posun gollovského akademického dějepísectví od laboratorně čistých faktů v analytických sondách směrem k syntéze kulturní jednoty. Vedle toho se stalo dějepísectví kulturních dějin jakýmsi oficiální českou vědou uvolňovaným prostorem k přímým a těsným kontaktům se společenskou potřebou, tu a tam vyúsťující v politickou reklamaci a v podporu státoprávních požadavků.

Od těchto dvou předešle jmenovaných skupin můžeme odlišit ještě třetí skupinu, která taktéž není zcela izolovaná. Jedná se o dějepísectví regionální a popularizující, do jehož úrovně dopadaly metodologické zásady gollovského dějepísectví i důraz na kulturní dědictví z druhého dějepisného směru.

Tím se dostáváme do centra naší původní otázky: jak charakterizovat včlenění národopisu (národopisného bádání) do struktury českého buržoazního dějepísectví.

Je sice pravda, že bychom mohli trojdílný model českého dějepísectví dále dělit, zvláště v popularizující a aktualizací oblasti, avšak pro zachycování a ustalování národopisu jako vědeckého pohledu v dějepisné struktuře postačí nastíněný přehled.

Z charakterizační náznaku o gollovské historické škole (směru) vyplývá, že historik neměl ustoupit od toho, aby hlavním předmětem jeho studia byly politické dějiny, a neměl připustit, aby se do jeho výzkumné koncepce dostal málo specifikovaný pojem dějin kultury a civilizace. Přestože Goll registroval nové pohledy na dějiny a uvědomoval si oprávněnost kritiky tradičního dějepísectví jako dějepísectví opřené o jednostrannou faktografii, o popisnost a akademickou izolaci od společnosti, přesto sůstával ke změnám v koncepci dějepisné práce skeptický, neboť si nedovedl dost dobře představit, jak by se daly skloubit nové názory a tendence z dějin kultury s dosavadní empirickou metodou,

aniž by nad historikovou prací nepřevládla spekulace. Proto v tomto oddílu české vědecké historiografie (u J. Golla) nebylo počítáno s národopisnými pohledy jako s nějakou základní částí historického výzkumu.

Historikové dějin českého dějepisectví si položili otázku, který z historiků poslední čtvrtiny 19. století přišel v oblasti kulturních dějin s jasnou koncepcí, která by z obrovské faktografické tříště kulturně historických jednotlivin vytvořila celek.

Ze základní trojice kulturních historiků Čeněk Zírta, Zikmund Winter a August Sedláček, je právě posledně jmenovaný A. Sedláček označen za badatele, kterému se podařilo nalézt sjednocující osnovu, avšak Sedláčkův sjednocující princip není nic jiného než topografické hledisko, dle něhož jsou řazeny kulturní památky. U Zírta a Wintra a u dalších, které v regionech ovlivnili, je poukazováno na faktografickou mozaiku, která zůstávala jen souborem jednotlivostí bez vnitřní souvztažnosti.

Podívejme se na významnou postavu dějepisectví kulturních dějin a národopisu, na Č. Zírta a jeho generaci blíže, neboť je můžeme považovat za klíčové osobnosti při völeňování národopisu do dějin českého dějepisectví.

Č. Zírta (1864-1932) se bezesporu zabýval českými kulturními dějinami v největším rozsahu. Byl profesorem kulturních dějin na pražské univerzitě a ve svých spisích *Kulturní historie. Její vznik, rozvoj a posavadní literatura cizí i česká. Praha 1892* a *Listy z českých dějin kulturních. Praha 1891* se pokusil některé koncepce kulturních dějin představit české veřejnosti. Ale ani jedna anoncovaná teorie kulturních dějin nebyla Zírtem přijata za východisko, i když některé převládající vlivy se dají v jeho způsobu vědecké práce identifikovat.

Jemu i jeho generačním druhům bývá vytýkáno, že žádnou teorii dějin kultury nevytvořili. Skutečně žádný program kulturních dějin proklamován nebyl, pokud nepočítáme některé útržkovité projevy jako kupříkladu Zírtovo vyznání o "své mikrologické" práci na dějinách kultury, kdy sbíral kamínky k mozaice, o níž byl přesvědčen, že teprve až tato práce bude u samého konce, ukáže na "tendence evoluční, principy sociální, psychologické a jiné veliké věci moderních metod dějepisných" (ČČH 1932, Nekrolog K.

Krofty na Č. Zíbrta). Důležitá je však jiná skutečnost. Je důležitá právě pro začleňování národopisu do českého dějepiscoví. Totiž to, že Zíbrt i jeho generační druhové, ačkoli to nezformulovali opět v žádný rozklad, považovali dějiny kultury a národopis za něco víc než spojitě nádoby s obsahem jedné a téže tekutiny, jako dvě stránky téže záležitosti. Rozdíl snad můžeme dešifrovat tak, že kulturní dějiny zahrnovaly přeměny kultury a všech jejích jednotlivých prvků a jednotlivostí kultury národa, a to i těch, které neobsahují etnickou (národní) specifičnost. Pod národopis Zíbrt a jeho generační druhové zahrnovali ty přeměny duchovní a hmotné kultury, které především v oblasti kultury každodenního života reprezentovaly etnickou (národní) specifikou a etnickou (národní) výlučnost.

Nositelům této specifické národní výlučnosti, která se projevovala kulturou, byl lid. Lidovými vrstvami, nositeli lidové kultury, bylo podle Zíbrta a Niederla venkovské obyvatelstvo jako celek. Tak se totiž oba společně vyjádřili k Šubertově návrhu na NVČ již v roce 1891 a pak toto stanovisko dále hájili proti Kovářově názoru o nutnosti přibrat k venkovskému obyvatelstvu při národopisných výzkumech dělnictvo, které navzdory internacionalizaci proletariátu si ponechávalo svou etnicitu a bylo Kovářem označeno za uživatele a nositele národní kultury.

Právě ve zmíněné době (v době příprav na NVČ 1891-1895) společenská aktualizace spojená se zaměřením výstavního podniku rozhodla, že nositelem národní kultury bude národ jako celek. A že národní kultura bude předmětem disciplíny zvané národopis, jehož hlavní osu bude tvořit lidopis zaměřený na jádro národa, na lidové vrstvy.

První polovina 90. let znamená vrchol národopisného hnutí. Vrchol, který zasáhl celou českou společnost (a do značné míry dokonce i slovenskou), proklamoval řadu cílů. Popularizační a aktualizací náruč národopisu jako disciplíny, která se náhle v roce 1891 ujala za obrovské euforie prostřednictvím středních vrstev v národě v čele s inteligencí politikou opuštěných hesel o národně sjednocovacím procesu, se rozevřela tak mocně, že se nikdo neodvážil ani z řad publicistiky ani z řad vědecké generace, která v národopisu viděla prostor pro svůj badatelský vývoj,

vyslovit jen stín pochybnosti nad reálnými možnostmi národopisu sjednocovat českou společnost. Pochybnosti měla jen starečeská politika v čele s. F.L. Riegrem, která však v roce 1890 před národem zcela propadla.

Co měl v této době národopis za sebou? Co jej mohlo opravňovat k takovému úkolu? S popularizací a dobovou aktualizací svých výsledků (a to ve smyslu skupinových i všeobecně národních požadavků), tedy výsledků, které přerůstaly ve sběrové hnutí, šel národopis cestou laicizace kultury. Budiž hned po tomto konstatování řečeno, že taková cesta byla zcela přirozenou a logickou etapou ve vývoji české společnosti 19. století. Laicizace kultury (vědy a umění) a zároveň demokratizace kulturních (vědeckých a uměleckých) institucí byla pokračováním osvětské obrody národní společnosti. Z druhé strany můžeme říci, že tato laicizace a demokratizace kultury dostala prostřednictvím národopisu, národopisného bádání a prostřednictvím národopisného hnutí na jeho vrcholu v letech 1891-1895 svou nejpřirozenější půdu, svůj nejpřirozenější prostředek.

Jak však ale sám národopis jako vědecká disciplína byl schopen tuto roli zvládnout a jaká byla badatelská i institucionální základna, která mohla odvážné přesahy někdy i zbloudilé úvahy do sféry politiky a organizace národní společnosti usměrňovat? Objektivně k tomu byly dány podmínky nedostačující uřídit živelnost národopisného hnutí v 1. polovině 90. let.

Dodejme k tomuto konstatování, že vývoj organizace národopisného výzkumu procházel od 60. let přes Literární a řečnický spolek Slavia, Uměleckou besedu, Náprstkovo muzeum, Vlastivědný muzejní spolek v Olomouci, regionální muzea, rubriky různých časopisů, kde byl z různých pozic zvažován a využíván národopisný materiál. Tato zařízení nestačila na to, aby vzniklo základní metodologické schéma. A nestačila na to ještě v 90. letech v plné míře ani jiná mnohem významnější centra české vědy, kam národopis pronikal. Myslím tím pražskou univerzitu, Národní muzeum i obě vědecké společnosti: Královskou českou společností nauk, která působila od r. 1784 a novou Českou akademií císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění, založenou roku 1890.

Stalo se tudíž, že bez autoritativního vědeckého dohledu vyzvedlo živelné národopisné hnutí svůj nejintenzivnější a nejširší proud, sběratelství, a to sběratelství všeho toho, co mohlo vypovědět o svérázu české lidové kultury, o historické svébytnosti českého národa i ekonomické a politické potenci českého obyvatelstva českých zemí.

A stalo se také, že po té, když se uzavřely brány NVČ v roce 1895, začala doléhat otázka, jak s touto disciplínou dál. Co s obrovským materiálem z mnohaletých intenzivních sběrů, co se závazky, které si před českou společností národopisné hnutí dalo.

Generace mimořádně nadaných národopisců, která přešla ohněm nejvelkolepějšího národopisného výzkumu v dějinách této disciplíny a o níž se hovoří jako o generaci 90. let nebo o generaci Národopisné výstavy československé, viděla cestu přes právě se rozvíjející Národopisnou společnost československou. Tato generace projektovala na půdě Národopisné společnosti a Národopisného muzea syntetické dílo pracovně nazvané Encyklopedie českého národopisu. V Encyklopedii, tak jak jí navrhoval E. Kovář v 1. ročníku NVČ (1897), se promítala ona dvojitá povaha národopisu nebo dvojitá tendence v národopisu. První směřovala k lidopisu, asi bychom mohli říci k etnografii v pozdější podobě, a vyúsťovala ve známé monografie z počátku 20. století, druhá směřovala k národopisu v širším slova smyslu a blížila se kulturním dějinám českého národa.

B. Beneš, Katedra etnografie UJEP Brno
Česká folkloristika a teorie literatury (k jejich vztahům v meziválečném období)

Literárněvědné bádání, rozvíjející se v české vědě intenzivněji a programověji zhruba od 30. let minulého století, se postupně rozčlenilo na oblast literární historie, vstupující do stále širších okruhů příbuzných disciplín (lingvistika, filosofie, historie, později psychologie a sociologie), na oblast teorie a konečně na oblast literární kritiky. Teorie literatury, která se od začátku 20. let 20. století soustředila na zkoumání poetiky

literárního díla, tj. na literární stylistiku, versologii, strefiku, genologii a textologii, se současně zabývá také studiem literárního procesu, tj. zákonitostmi literatury jako formy společenského vědomí a jejími vztahy k individuálnímu a kolektivnímu životu společenských skupin a celých národů. Dostává se tedy i teorie literatury do kontaktu s dalšími vědními obory, zejména s psychologíí, sociologíí a komparatistikou, která bývá charakterizována jako přechod mezi teorií literatury a literární historií. Jestliže se zabýváme vztahem mezi folkloristikou a teorií literatury, činíme tak proto, že příspěvků tohoto typu je málo a bývají většinou orientovány z hlediska obecně literárněvědného a s malým pochopením pro folkloristickou problematiku. Zaměřme se na vývojové etapy jednotlivých vědeckých metod, pokud se v meziválečné teorii literatury objevily, a v jejich rámci si věnujeme druhou a rozsahu zájmu, který jejich představitelé projevíli také v oblasti folkloristiky.

/1/ De meziválečného období pronikají z předchozího vývoje české literární vědy především práce pozitivistické. Základní generaci z 50.-60. let 19. stol. tvoří Jan Máchal, Jiří Polívka, Jaroslav Vlček, Jan Jakubec, Václav Flajšhans a Václav Tille. K následující generaci 70.-80. let patřili Stanislav Souček, Vilém Bitnar, Arne Novák a Jiří Horák, a z generace na přelomu století pak Miroslav Nevotný, Zdeněk Kalista, Jan Blahoslav Čapek a Jan Vilikevský. Seznámení s okruhy jejich zájmů ukazuje na vnitřní diferencovanost předmětů studia pozitivistů v meziválečném období. Čeští literární pozitivisté si folklóru věnovali v těchto souvislostech:

(a) Komparatistické studie Polívkovy založily slávu české pozitivistické školy. Literárnost Polívkova přístupu k folklóru lze vidět v tom, že si za předmět bádání zvolil takový žánr, který má nejbliže k literárnímu tvaru, a že srovnává celé povídky nebo jejich motivy bez přihlídnutí k jejich funkci a souvislostem s lidovým vyprávěním jako komunikačním procesem. Několik vzorových edicí připravilo půdu pro Súpis slovenských rozprávok 1-4 (1923 až 1930), jimž předcházela bohatá spolupráce s Boltem.¹ Tilleho činnost překročila naproti tomu za hranice popisu vlastním

poznáním terénu a využitím těchto znalostí při edici Povědky sebrané na Moravském Valašsku r. 1888 (MŠČ 1901-1902) a při vydávání dalších textů tradičního vyprávění.² Obliba mnohoznačnějšího termínu "povídka" svědčí na jedné straně o prelínání literárněteoretické terminologie, na druhé straně však lze takto označovat ústnost "povídání" samého jakožto procesu reprodukce a interpretace výsledného tvaru; ne náhodou se k němu vracíme tam, kde jde o vysvětlení komunikačního procesu, a to bez nadměrného analyzování žánrovosti. Kombinací literárního a folklorního postupu nesapírají ani Tilley - Říhovy pohádky, jak spravedlivě upozorňuje A. Novák. Poučen omezeností Polívkova Sčpisu vydal Tille Soupis českých pohádek I, II-1, II-2 (1929 až 1934) a tím se komparatistické práci dostává prozatímního závěření, v němž nikdo nepekračoval dodnes. Celkově lze akceptovat Novákovo hodnocení, že Polívkova práce má spíše popisný filologický charakter, zatímco Tilleyova převážně literárněhistorická, i když jde o konstatování dosti široké.³

Komparatistické práce dalších badatelů, vycházejících z literatury ke studiu slovesného folklóru, byly sevrubně shodnoveny jinde. Jde především o rozsáhlé dílo Jiřího Horáka, spojující v souvislý celek studie o jednotlivých jevech, dále o práce Mácha-levy a Jana Jakubce či o studie Jiřího Polívky. Literárněvědný přístup a zaměření je zřetelné jak ve výběru tematiky, tak v deskriptivnosti komparací, které nesapřeu jistou anahu o normotvornost, vnášenou badateli do folklorních materiálů.⁴

(b) Další skupinu tvoří práce literárněhistorického zaměření, mezi nimiž zvláštní místo zaujímají Dějiny české literatury Jaroslava Vlčka (poslední meziválečné čtyřsvazkové vydání z r. 1931), v nichž se lidové slovesnosti i jevům, stojícím na rozmezí mezi literaturou a folklórem, věnuje pravidelně příslušné místo v chronologickém výkladu. Obdobně se probírá pelolidové divadlo a další žánry, vyskytující se v literárněhistorickém kontextu. Zvláštnímu pojednání o "literatuře prstonárodní" se nemohl vyhnout ani Arne Novák, který jím uzavřel II. kapitulu své knihy (Střední doba literatury české od r. 1409 do r. 1774).⁵ Ve zkráceném snění vyzněly některé Novákovy výroky ještě jedne-

stranněji, než jak jím byly formulovány v původním textu. Tak o tvůrcích z folklórního prostředí říká na s. 171: "Její nositelé se vzdělanější, časte i písemně i hudebně ovičené třídy venkovské, nebyli úplně bez vlastní tvořivosti umělecké, kterou v ní popudů umělého a učeného písemnictví nannose uvelnily; to platí jak po stránce tematické, tak i výrazové." Ve zkráceném znění pak: "I když její nositelé, kteří byli se vzdělanější, časte hudebně ovičené třídy venkovské, nečerpali přímo z pradávného pokladu bájeslovného, přece zpracovávali látky starožitné..."⁶ Zde zcela vypadla pasáž o vlastní invenci folklórních tvůřů, a to v době, kdy Václavkovy práce byly již dávno publikovány a dostatečně známé.

Mezi literárněhistorické prameny, zajímavé pro folkloristu, lze také zahrnout na jedné straně evangelicky zaměřené díle Československá literatura toleranční 1781-1861 (Praha 1933), vydané Janem Mlahoslavem Čapkem; na bez ideového zájmu se zde autor věnuje mj. lidovým pověstem o králi Marokánském apod. Jeho programově katolickým protikladem jsou práce Viléma Rittnera O českém baroku slovesném (1932) a Postavy a problémy českého baroku literárního (1939), stejně jako reprezentativní sborník Zdenka Kalisty České baroko (1941) a materiálově neobyčejně zajímavý soubor Selské čili sousedské hry českého baroka (1942). I tento jednostranný ideový pohled je pro objasnění některých jevů, kterým dnes téměř nevěnujeme pozornost, svým způsobem důležitý a podnětný.

/e/ Dalším přínosem literárních pozitivistů folkloristice byly vzorné edice řady textů beletrie blízké folklóru - od Němcové po J.Š. Kubína - nebo kritická monografická vydání jednotlivých žánrů folklóru. Péčí Václava Flajšhanse vyšla Česká přísloví (1911-1913), jakož i studie Naše hádanky (NVČ 18, 1926); některé materiály obsahuje jeho kniha Klaret a jeho družina 1-2 (1926-1928). Literárně-folkloristickému zaměření Stanislava Součka vděčíme za kritický přínos knih Downělá píseň českých vyhnanců na Slovensko a její slovenské přibuzenstvo (1923) a Rakovnická vánoční hra (1929). Obdobně vydal Miloslav Novotný, tentokrát ovšem bez kritického aparátu, Písničky jarmareční, většinou výpravné a vesměs starodávné (1930) a rozšířenou verzi

Špalíček písníček jarmarečních (1940). Literární badatelé začali pokrývat ty oblasti, které unikaly zájmu tehdejších folkloristů.

/d/ Mezi lety součástí pozitivistických výskumů byl zájem o regionální literaturu, kde folkloristika nachází řadu podnětů. Omešín se na upozornění na studie Arna Nováka, zejména na stať Problémy moravské literatury (Brno 1922) a na řadu jeho medailonů, vyhledávacích ve 20. a 30. letech pod různými soubornými názvy. Sem hledí i souborné práce Bedřicha Slavíka, především útlá brožurka Písařáci našeho lidu (Praha 1940).

Erneme-li přínos pozitivisticky orientovaných literárních vědů z doby těsně předválečné a meziválečné, můžeme říci, že spešívá v kritickém popisu folklórních a populárních textů ve vzorných edicích, ve sledování jejich mezinárodních literárně-historických, někdy i historickogenetických souvislostí a v jejich uspořádání a zařazení do celkového literárního a obecně kulturního vývoje doby vzniku; v tomto posledním případě jde o první pokusy, jejichž obecná platnost se přirozeně dále ověřovala a v soulase s novými objevy a s využitím jiné metodologie postupně upravedala. Relativně málo se zjišřevalo, jaké funkce plnily některé slevané a písňové folklórní žánry v jazykové literární obrození kolem r. 1948 a v 60.-80. letech 19. stol. Současností se títo badatelé - až na čestné výjimky, jako byly Fillevy sběry nebo konkrétní spolupráce Polívkova a J.Š. Kubínem - nashývali.

/2/ Od počátku 20. stol. se v lingvistických kruzích začíná svedat opozice proti deskriptivnosti a lpění na tradicionalismu pozitivistické konservativní generace. Tete knutí velmi brzy resšifilo pole své působnosti o literární vědu, proniklo do sociologie a kulturelogie a od r. 1926 se organizačně soustředilo v Prašském lingvistickém kroužku. Ten se opíral o zásadní studii Viléma Mathesia O potenciálnosti jeví jazykových, která vyšla ve Věstníku Královské české společnosti nauk, třída historická, v r. 1911⁷ a brzy zcela zapadla. Potenciálností resumí Mathesius synchronní kolísání řeči v daném jazykovém společenství, přičemž současný stav jazyka v dané době nechápe jako stružle neměnný, ale jako kolísající. Tete kolísání lze sledovat statisticky, čímž

se odkryjí jisté tendence uvedených oscilací. Z článku vybírám jen ty jevy, které na první pohled souvisejí s folkloristickou teorií a praxí. Mathesius při svých výkladech sahal i k lidovým textům: tak např. aktuální členění větné a jeho základní vlastnosti ukazuje na srovnání pohádkového a literárního textu.⁸ Ještě výraznější záchytné body nového metodologického přístupu nacházíme v Tezích Pražského lingvistického kroužku, předložených prvním sjezdu slovanských filologů v Praze 1929 (kterým sahají za řada sjezdů slavistů, konaných doposud), kde se hned zpečátku konstatuje, že "jazyk jako výsledek lidské činnosti sdílí se s ní o séměrnost ... Proto jest při lingvistické analýze dbáti stanoviska funkčního. Z funkčního stanoviska je jazyk systémem účelných výrazových prostředků. Žádnému jazykovému jevu nelze porozuměti bez ohledu na systém, k němuž náleží". A dále: "Podstatu a pevnou jazykového systému lze nejlépe poznati synchronickým rezborem jazyků dnešních, které jediné poskytují úplný materiál a které lze přímo prožívatí..." Výslevně se konstatuje, že "nelze klásti nepřekonatelné hráze mezi metodu synchronickou a diachronickou tak, jak to činí škola ženevská." "Z druhé strany nemůže ani synchronický popis naprosto vyloučiti pojem evoluce, neboť i v úseku synchronicky pejatém existuje vědomí stádia misejícího, přítomného a nastávajícího; ..." Při výkladu o funkcích jazyka si Tese věnují příležitosti, za nichž se hovoří, a proměn jazyka při nichž rozlišuje se řeč vnitřní a řeč projevená, vliv intelektuálnosti a emocionálnosti a rozlišuje se funkce sdělovací (praktická, s použitím mimojazykových sdělovacích prostředků, a teoretická neboli formulační) a funkce poetická apod. Tyto zásady objasňují autoři na spisovném a básnickém jazyce; o tomto objevně konstatují, že "básnická řeč z hlediska synchronického má formu básnického vyjádření (parole), tedy individuálního tvůrčího aktu hodnoceného na pozadí aktuální básnické tradice (langue) na jedné straně a na pozadí soudobého sdělovacího jazyka z druhé strany." Domyslíme-li tyto poznatky v oblasti folkloristiky, otevírají se další možnosti nejen analytické, ale také historicko-komparatistické práce jak s našimi soudobými materiály, tak zejména při odkrývání jejich souvislostí se staršími vývojovými fázemi a zejména při rozlišo-

vání prvků folklorismu. Důležitým bodem Tezí je požadavek, že "badatel se musí vyvarovati egocentristu, totiž rozboru a hodnocení básnických faktů minulosti anebo faktů jiných národů pod zorným úhlem básnických návyků badatele samého a uměleckých norem, v kterých byl vychován."⁹ Strukturalisté byli jedni z prvních badatelů, kteří důrazně upozorňovali na vnitřní jednotu (strukturu uměleckého díla a na nebezpečí odtrhování výzkumu a hodnocení předmětu zobrazení od způsobu zobrazení, neboť oba jevy se v uměleckém díle vzájemně podmiňují.

Z těchto tezí vycházeli nejen lingvisté, nýbrž záhy také literární teoretikové a historikové z generace 80. a 90. let 19. stol., Frank Wollman, Jan Mukařovský, Roman Jakobson; z následující generace pak Václav Černý a Felix Vodička, abychom jmenovali jen nejvýznamnější. Z nich se přímo folklórním materiálem zabýval záhy Frank Wollman, jehož jedna práce je dodnes osamoceným monografickým dokladem pozornosti jinoslovanové veršové formě v tehdejší českém badatelském prostředí.¹⁰ Wollmanův přínos k meziválečné folkloristice spočívá v neustálém združňování oscilací mezi lidovou slovesností a literaturou, jejíž dominanty jsou proměnlivé v čase, prostředí a místě slovesné komunikace. I když ve svém stěžejním díle Slovesnost Slovanů (1928) se ústní epice a lyrice věnuje v samostatné IV. kapitole (s. 52-63), což byl ostatně jeden z impulsů pro Arna Nováka v jeho Přehledných dějinách, přesto se v jednotlivých vývojových obdobích vždy přihlíží ke stavu lidové slovesnosti, často i s dobovým ideologickým zřetel. Wollman se zabýval obsáhlými komparacemi a konkrétně naplnil své teze až v poválečných knihách. Wollman byl po Tillovi dalším badatelem, který vyšel ze studia literatury k samostatnému výzkumu lidové slovesnosti: cenné sběry jeho semináře neustále čekají v Bratislavě na vydání.¹¹

Zatímco Wollman se programově zabýval literárněvědným strukturalismem ingardenovského typu, věnoval se Jan Mukařovský estetickému strukturalistickému bádání v nejbířších souvislostech. Základní prací je pro folkloristu studie Estetická funkce, norma a hodnota jako sociální fakty (1936), v níž se mj. vychází z předpokladu, že "stabilizace estetické funkce je záležitostí ko-

lektiva a estetická funkce je složkou vztahu mezi lidským kolektivem a světem. Proto jisté rozložení estetické funkce v světě věcí je vázáno k určitému společenskému celku.¹² A dále: "Nesmíme však kolektivní vědomí pojímat abstraktně, tj. bez ohledu na konkrétní kolektivum, které je jeho nositelem. Toto konkrétní kolektivum, společenský celek, je vnitřně diferencováno ve vrstvy a prostředí. Není myslitelné, aby to, co nazýváme jeho vědomím, stálo bez vztahu k tomuto rozrůznění společnosti; to ovšem platí i o estetické oblasti." Ve studii se obsáhle využívá Bogatyrevových a Jakobsonových materiálů ze známé práce *Die Folklore als eine besondere Form des Schaffens* (1929),¹³ v níž byly poprvé vyloženy dodnes nanejvýš platné principy folklórnosti, literárnosti apod. ve strukturalistické interpretaci. Ne náhodou se Mukařovský opírá o pozorování bratří Čapků o lidovém výtvarném a písňovém estetickém tvoření a dovozuje, že "nad normou a funkcí estetickou převažují v umění lidovém nefolklórní funkce a normy jiné, zejména utilitární..., poněkud i emocionální..."¹⁴ Studie sleduje funkce, normy a hodnoty - tedy pojmy, běžně užívané národopisci - jako dynamické společenské procesy, sleduje pohyb jejich dominant a jeho historické ovlivňování. Komplexností strukturalistického pohledu chybí v tomto období dosud jasný třídní pohled, ke kterému Mukařovský dospěl až na začátku padesátých let; cestu k němu naznačují studie typu *Zásadnost a nezásadnost v umění* (1943), opírající se o lidové pojetí estetického, zejména u lidové písně a jejích interpretů, *Detail jako základní sémantická jednotka v lidovém umění* (1942), *Osobnost v umění* (1944), kde se dotýká pojetí tradice,¹⁵ nebo *Přísloví jako součást kontextu* (1942-43).¹⁶ Tato studie dosud nezaujala ani patřičné místo v naší folkloristické bibliografii, ačkoliv je prvním a dosud nedoceneným souvislým výkladem o podstatě tohoto folklórního žánru. Mukařovský zde rozlišuje znaky, související se vztahem přísloví k subjektu (původci projevu), znaky charakterizující vnitřní významovou výstavbu samotného přísloví a konečně znaky charakterizující přísloví vzhledem k okolnímu kontextu. Vychází přitom z téze, že "strukturalismus, jak známo, se staví k věcem zásadně vývojově, chápe každou jednotlivou věc jako přechodný moment vývojového procesu, jehož je zároveň výsledkem i (pro další jeho průběh)

usměrňovatelem. Avšak vývojové dění není pro strukturalismus charakterizováno přibýváním nebo ubýváním složek, popřípadě aspektů struktury, nýbrž jejich stálým přeskupováním.¹⁷ Hovoříme-li širše o díle Mukařovského, neznamená to, že bychom současně opomíjeli práce Jakobsonovy nebo Václava Černého.

Obecné poznatky o vzájemných vztazích ve vertikálním členění české prósy beletristické v prvních třech desetiletích 19. stol., tj. o vztazích literatury pro lid, knížek lidového čtení a písmácké tvorby najdeme pak v Počátcích krásné prósy novočeské Felixe Vodičky (1948 - k vydání připraveno začátkem 40. let). Jazyková a ideově kulturní charakteristika této produkce ve vztahu k ústní lidové próze obsahuje obdivuhodně blízké souvztažnosti k základním pracím o 12 let staršího Bedřicha Václavka z poloviny 30. let.

Strukturalistické analýzy zůstávají v českém prostředí meziválečném součástí společenských věd a jejich vliv přesahuje hluboko do poválečného období. Rozborem esteticko-sociologicko-kulturologicko-jazykovým se naši badatelé snažili o postupné odhalování zákonitostí znakového charakteru folklórní tvorby, přičemž jejich práce znamenají metodologický přínos k poznání vztahů mezi literaturou a folklórem a jsou podstatným (i když různorodým) příspěvkem k poznání některých tvarů a žánrů. V této souvislosti je vhodné připomenout, že mezi pozitivistickým a strukturalistickým přístupem se pohybuje pragmatický pohled Karla Čapka v sociologicky a publicisticky zaměřených studiích u 20. a 30. let, v nichž sleduje estetické projevy lidu pražského (paralelně s Édouardem Basseem) a poskytuje vlastní bystrý úsudek o "klasických" folklórních žánrech, jako je pohádka, anekdota, přísloví, říkadla; patří sem také populární literatura kalendářů, románů pro služky či detektivky, a to vše ve formě nanejvýš čtivé, založené na dokonalé znalosti materiálu i odborné literatury; ano, jde o Mareyas čili na okraj literatury (1919-1931).¹⁸ Osobní známosti s literárními strukturalisty ovlivnily do jisté míry i Čapkova bratra Josefa.

/3/ Během třicátých let odchází - až na nepatrné výjimky - generace 50.-60. let 19. stol. a za postupného odezínování pozitivismu (který však zcela přirozeně v některých projevech přesahuje do současnosti) a za bouřlivého rozvoje, stabilizace a rozsáhlých aplikací strukturalistických postupů (podněcovaných zpočátku

ruským formalismem a starší sémiotikou) začíná část badatelů a publicistů zpracovávat - opět částečně tentokrát již pod sovětským vlivem - zárodečné představy marxistického přístupu k teorii literatury. Z nejranějších meziválečných počátků lze jmenovat Bedřicha Václavka, Julia Fučíka a z teatrologů E.F. Buriana. Omezují se záměrně na vyhraněné typy, protože další literární teoretikové typu Šaldy, Teigeho, Sekaniny, Píši, Urxe či Štolla se k lidové kultuře obraceli pouze sporadicky. Literární cesta Václavkova je dostatečně známá. Jako neobyčejně zajímavý konfrontační materiál může posloužit např. jeho studie O marxistickou estetiku (1931),¹⁹ v níž po návratu z charkevského sjezdu sovětských spisovatelů polemizuje s Eduardem Urxem a sebekriticky znovu formuluje své představy, že "čisté umění je fikcí v třídně rozpolcené společnosti nere realizovatelnou. Může jednou existovat ve společnosti socialistické, ale v třídních poměrech je záležitostí měšťanskou, protože hovoří zájmům měšťanstva. Omezující se na obecně lidské city a zážitky, vyhýbá se společenským, protože zde by narazilo příliš sjevně na třídní boj." A dále: "...při čisté poezii jde o tvárnou metodu ... čistá poezie nesmázná vyhýbat se aktuálním otázkám, zejména sociální revoluci v nejširším slova smyslu. Dnes pravím, že se jim žádné slovesné dílo vyhýbatí nesmí, chce-li býti tvořivé a moderní. Jako se revoluční poezie naprosto nemusí vzdávat všem technickým vymoženostem čisté poezie, tak nelze klásti rovnítko mezi poezií revoluční a intelektualistickou..."²⁰ Článek je součástí polemiky o trockismu v kulturní politice a je zřejmým ohlasem diskusí včetně hovorů o lidové tvorbě; nesmíme zapomínat, že právě na onom sjezdu spisovatelů hovořil Gorkij o lidové slovesnosti, i když se později ukázalo, že právě jeho slova byla vykládána jinak, než je zamýšlel. Václavkova cesta k folklóru postupovala od knihy Od umění k tvorbě (1928) k předmluvě k antologii České písně kramářské (1937) a zejména k základnímu spisu Písemnictví a lidová tradice (1938). Jeho zásluhou bylo u nás zpracováno pojetí slidovělé tvorby, pojetí které postavil do ostrého kontrastu k naumannismu - ale to již přecházíme od Václavka-litěráta k Václavkovi-folkloristovi. Stejně bystrému jako Karel Čapek, ale s přesným třídním přístupem, který se postupem doby precizoval.

Specifického významu nabyla tvorba Zdeňka Nejedlého, zejména v monografiích o Smetanovi a v četných polemických statích ve Varu a dalších časopisech. Nejedlého uvádíme spíše pro úplnost jako jednoho z posledních představitelů generace 70. let 19. stol., který se dokázal ztotožnit s novými poznatky. Zajímavé příspěvky vycházely z pera Julia Fučíka, o dvacet let mladšího spolupracovníka Nejedlého. Ve 30. letech psával Fučík kritické stati, např. o sv. Václavovi spíše s pojetím Ječmínka než se svatým. Koncem 30. let se vrací k podobné tematice v poznámce o výstavě pražského baroka: "...umělecká díla pražského baroka jsou zajisté velmi pozoruhodná, ale nikdo se nesmí domnívat, že není slyšet, mluví-li za nimi jazyk barokního Jana z Nepomuka."²¹ Fučíkovi neunikly ani postoje "muže z ulice" v poznámkách, jako jsou např. České pohádky, kde probírá pozitivní ideovou účinnost chýr a domněnek (tj. "pohádek") o situaci v r. 1939; sem patří i črty Nevyužitě senzace a Hansi, puť ty holuby! o vzniku úsluví v lidové mluvě. Jde o zajímavé postřehy k tematice městského folklóru a k jeho funkcím.²² Václavkův-Nejedlého-Fučíkův přínos spočívá v aktuálnosti statí, pozorování a glos, recenzí a úvah, které folkloristovi usnadní orientaci v historickém a třídním pojetí meziválečné situace a začátku okupace a v rámci teorie literatury poskytují metodologickou orientaci. Sem patří především Fučíkova Bežena Němcová bojující (1940) s nevědnými postřehy, týkajícími se vztahů mezi literárním, lidským a společenským pohledem na dobové skutečnosti. Hovoříme totiž dnes o těchto jevech tak samozřejmě, že nám jejich meziválečná bojovnost a novost ani nepřipadá.

Obecným přínosem marxistické literární teorie a publicistiky je jednak poznání slidovělé a populární tvorby minulých dob, nejčastěji však soudobých jevů, prozkoumání některých sociálních souvislostí mezi folklórem, literaturou a obecnou kulturou příslušné doby a první pokusy o poznání konkrétní existence folklórních žánrů v meziválečném období mimo pouze vesnické prostředí. Obdobně jako strukturalisté šli i první marxističtí vědci neprozkoumanými cestami, navíc v ostrých ideologických střetnutích, v nichž bylo třeba tříbit vlastní stanovisko. Známá je např. stať Sociologův poměr k umění (1939),²³ v níž Václavek kladně hodnotí sociologa Arnošta Inocence Bláhu za jeho pozitivní vztah k Mukařovského studii Estetická funkce, norma a hodnota jako sociální fakty, již

právem považuje za střední polohu mezi krajním formalismem a krajním sociologismem; známé jsou polemiky proti Naumannovi, v nichž se Václavek projevil neobyčejně progresivně, a další doklady.

Uvědomíme-li si, že o tomto vývoji názorů a metod hovoříme v rozmezí pouhých asi dvaceti let vývoje Československa, a to pouze z českého hlediska, vidíme, kolik práce ještě zůstává při vytváření představy o formování folkloristiky jako vědního odvětví v rámci etnografie a při zkoumání jejích vztahů k blízkým vědeckým disciplínám.

Poznámky:

- 1 Srov. Polívka, J.: Lidové povídky slovanské I-II. Praha 1929 až 1939; Slovenské pohádky. Praha 1932; Povídky lidu opavského a hanáckého. Praha 1916. Další údaje včetně základní bibliografie srov. Novák, J.J.-Novák, A.: Přehledné dějiny literatury české od nejstarších dob až po naše dny. Olomouc 1936-1939, 4. vyd., s. 1202-1204.
- 2 O jeho činnosti včetně bibliografických údajů srov. Novák, o.c., s. 1204-1205.
- 3 Srov. Novák, o.c., s. 186.
- 4 Srov. Robek, A. a kol.: Jiří Herák. Sborník k devadesátinám akademika Jiřího Heráka. Praha 1975; Herák, J.-Hýsek, M. (red.): Sborník prací k 70. narozeninám profesora Jana Máchala. Praha 1925; Hýsek, M.: Jan Jakubec. NVC XVI, 1923, s. 3-11, bibl. s. 11-19; Herák, J.: Národopisné práce prof. Jana Jakubce. Ibid., s. 19-26.
- 5 Novák, o.c., s. 170-207.
- 6 Novák, A.: Stručné dějiny literatury české. Zkrácené znění podle 4. vyd. Přehledných dějin literatury české upravili Rudolf Havel a Antonín Grund. Olomouc 1946, s. 107.
- 7 Vachek, J. (red.): U základů pražské jazykové školy. Praha 1970.
- 8 Srov. Mathesius, V.: Řeč a sloh. Praha 1966, s. 60-61.
- 9 Citace v uvedeném pořadí srov. Vachek (pozn. č.7) s. 35 (dva citáty), s. 36 (dva), s. 47 a s. 50.
- 10 Njogošův deseterec. Slavica IX, 1930, s. 737-791. Další údaje srov. Soupis prací Fr. Trávníčka a Franka Wollmana. K jejich padesátce vydal v květnu 1938 Pražský lingvistický kroužek. V Praze 1938, s. 13-19 (k meziválečné Wollmanově činnosti).
- 11 Srov. Kolecsányi, M.: Počiatky tradicionalistiky na Slovensku. In: Pocta Fr. Trávníčkovi a F. Wollmanovi. Brno 1948, s. 219-224. Další srov. Gašparíková, V.: Slovenská ľudová proza a jej súčasné vývinové tendencie. Bratislava 1986.
- 12 Srov. Mukařovský, J.: Studie z estetiky. Praha 1966, s. 17-54, oba citáty s. 25.

- 13 Český překlad in: Begatyrev, P.: Souvislosti tvorby. Praha 1971, s. 36-47.
- 14 Mukařovský, o.c., s. 39.
- 15 Tjž, s. 89-108; s. 209-222; s. 236-244.
- 16 Mukařovský, J.: Cestami poetiky a estetiky. Praha 1971, s. 277-359.
- 17 Tamtéž, s. 289.
- 18 Nové vydání Praha 1971.
- 19 Václavek, B.: Tvorba a společnost. Praha 1961, s. 131-138.
- 20 Václavek, o.c., citáty v pořadí s. 132 a s. 134.
- 21 Fučík, J.: Stati o literatuře. Praha 1951, s. 134-142 a s. 272-273.
- 22 Fučík, J.: Pokolení před Petrem. Praha 1958, s. 21-23; s. 24-26; s. 60-64.
- 23 Václavek, B.: Literární studie a podobizny. Praha 1962, s. 219-223.

J. Souček, Krajské kulturní středisko Brno

Poznámky k aktuálním otázkám teorie a metodologie československého národopisu

V krátkém zamyšlení není možné pojednávat o všech otevřených otázkách, jež stojí před naší etnografií. Poukážu proto jen na některé aspekty, jež považuji za zvlášť závažné i varující.

Myslím, že nemusí být žádného sporu o skutečnosti, že naše současné národopisné bádání má vytvořeny pevné marxisticko-leninské základy, což především je zásluhou generace, jež vstoupila do praxe v poválečném období a 50. i 60. letech. Nemohu se však ubránit názoru, že od této základny jsme příliš dál nepokročili. Nemám na mysli ani konkrétní oblasti, do nichž je současný výzkum směřován, např. socializace venkova, výzkum dělnictva, sledování interetnických vztahů atd., jako skutečnost, že jsme v tomto smyslu poněkud zanedbali rozpracování teoretických východisek, metodologických přístupů i náležitou přípravu dalších generací národopisců - pe stránce kvalitativní i kvantitativní. Má argumentace na doložení těchto tvrzení nebude jistě vyčerpávající ani naprosto přesně utříděná, ale některé své postřehy vyslovit musím:

Skutečností bohužel je, že náš obor nedisponuje dostatečným počtem absolventů, kteří jsou aktivně zapojeni do realizace všech

vědeckých i kulturně a politickovýchvých úkolů, jež by měl národopis nezastupitelně plnit. Tím mám na mysli velké množství těch, kteří po vystudování v oboru nepracují. Situace se jeví tak, že pomalu ale jistě etnografie vyklisí své pozice. Tato fakta by měly velmi vážně analyzovat kompetentní státní orgány i příslušné vysoké školy, včetně hledání nových cest urychleného řešení tohoto nepříznivého stavu. Iniciativní by měla v tomto být i Národopisná společnost Československá, ale i pracoviště akademická, muzejní či další kulturně výchovné instituce.

Další stránkou tohoto základního personálního problému je struktura odborné přípravy posluchačů národopisu. Tento problém má celou řadu aspektů, tak či onak souvisejících s problematikou teorie a metodologie. Na některé upozorním:

- I když je studiu marxismu-leninismu věnována na vysokých školách časově značná pozornost, zastávám názor, že již tato základní filosofická příprava, která má formovat východiska další odborné činnosti absolventů, nemá patřičnou úroveň a ve svých důsledcích nepřipravuje marxisticky fundované odborníky. Mám na mysli nejen sumu teoretických poznatků, ale především osobní přesvědčení studentů o jejich správnosti i schopnosti jejich praktické aplikace. Nechci paušalizovat, ani líčit situaci absolutně negativně. Nicméně odborná i společenská praxe toto konstatování ve značné míře potvrzuje. Příčiny tohoto stavu, který není jen v etnografii, jsou v současnosti otevřeně posuzovány a rozebírány. Mám však v tomto smyslu musí zajímat konkrétní dopad na marxisticky orientovanou etnografii, a to nejen současnou, ale především v dalších letech i desetiletích.

- Obecně se začíná pociťovat akutní nedostatek odborně připravených národopisců pro celé oblasti lidové kultury, jako je např. lidová hmotná kultura (stavitelství, oděv, výtvarné projevy atd.), agrikultura lidu, taneční žánry folklóru apod. Bez zabíhání do podrobností je naprosto zřejmé, že stav je přímo alarmující a měl by být v nejkratším možném termínu řešen vzdělávacími zařízeními. Požadavky jistě velmi rádi zdokladují v muzeích, vědecko výzkumných i kulturně výchovných institucích.

- V rámci stávajícího vysokoškolského studia národopisu není prozatím vůbec řešena otázka, aby absolventi mohli být kvalifikovanými odborníky na popularizaci výsledků bádání v kulturně vý-

chovné, umělecké či publicistické praxi. Jen velmi málo poučených specialistů na lidovou kulturu pracuje v rozhlasu, televizi, tisku, metodických zařízeních atd. Dle toho také často vypadají výsledky, jež jsou následně a po zásluze v národepisných kruzích kritizovány, ovšem mnohdy dle nejednotných hledisek, málokdy veřejně a s minimálním praktickým dopadem. Umělecká kritika, zabývající se různými formami uměleckého využívání předloh lidové kultury, je pro tuto oblast etnografie pouze suplována a v systematické i ucelené podobě prakticky neexistuje.

V další části svého zamýšlení uvedu několik pohledů na oblast teorie i metodologie národopisu, a to především směrem k citelným mezerám, o nichž se domnívám, že zde máme, a které stěžují postavení i práci oboru.

Jsem názoru, že je už nejvyšší čas teoreticky dopracovat obsah i strukturu předmětu studia etnografie - tedy lidové kultury - pro historické období budování socialistické společenskoeconomické formace. Základní východiska jsou již samozřejmě dána, a to mimo jakoukoliv diskusi. Mám tím především na mysli např. uznání kategorie lidové kultury jako svébytné součásti základny i nadstavby lidské společnosti, která existuje objektivně v každé etapě vývoje člověka a je adekvátní konkrétním společenskoeconomickým podmínkám dosaženého stupně vývoje. Jinými slovy to, že lidová kultura byla, je a bude existovat, pokud bude člověk zachován jako biologický druh. Co však toto konstatování znamená pro studium lidové kultury, v současných společenských podmínkách, již zdaleka tak jasné není a přináší mnohé, prozatím neřešené problémy badatelům i institucím. Vidím v tomto směru dva rozhodující úkoly:

1/ Teoreticky dořešit, co vše za lidovou kulturu v rámci života socialistické společnosti lze považovat, přičemž bude asi nutno dost radikálně přehodnotit některé pohledy i přístupy, jež přetrvávají z předcházejících etap vývoje společnosti až do současnosti. V tomto směru je rovněž nutné jednoznačně definovat vztah lidové kultury k dalším jevům, které vznikly nebo se širě rozvinuly v období budování socialismu (srov. např. zájmovou uměleckou činnost atd.). Vše samozřejmě s podmínkou zachování vývojové kontinuity. V tomto smyslu taktéž nejen definovat úkoly etnografie jako vědního oboru, ale formulovat vztahy k dalším společensko-vědním oborům se zdůrazněním nezbytnosti týmové, inter-

disciplinární spolupráce i úkolů národopisu v rámci společenské praxe. Mnohé z nich jsou dokonce v různých modifikacích formulovány a příležitostně realizovány. Nicméně jako ucelený systém tato výchozí teoretická báse zpracována není, což je jen ke škodě oboru.

2/ Druhou rozhodující povinnost v tomto ohledu vidím v intenzivním popularizování teoretického i aplikovaného etnografického bádání, a to všemi směry, k široké veřejnosti. Podtrhuji potřebu intenzity a ofenzivnosti, samozřejmě ruku v ruce s přístupností a srozumitelností. Za národopis obvykle mluví ve všech sdělovacích prostředcích jiní. Na náš obor jsou tímto způsobem přesouvány úkoly, jež doposud mají s etnografií velmi málo společného, jsme činní odpovědnými za jevy či procesy, jež etnografie nevyvolala, ani vyvolat nemohla. Běžně dochází k matení pojmů, pseudovýkladům, co to vlastně lidová kultura je, co je to etnografie atd. Bohužel je tomu tak u veřejnosti často také i ze strany státních a stranických orgánů. Objektivně řečeno - značná část viny je na oboru samém, protože proti těmto tendencím prakticky nic neděláme. V našich odborných časopisech je těchto otázkám věnováno málo místa, ale i tak je okruh jejich čtenářů dost omezený. V jiných sdělovacích prostředcích jsme prezentováni minimálně, populárně naučné publikace z našeho oboru jsou více než výjimkami. Nelze se však vymlouvat, že nejsou podmínky pro vydávání článků či knížek. Napřed by musely být v dostatečné míře i kvalitě tvořeny a nabízeny, aby mohl být uplatněn argument o potížích s jejich uveřejňováním. Zde je tedy dluh národopisců veliký a neoddiskutovatelný. Také je nutno mít na paměti, že mimo nás jej nikdo nebude a ani nemůže postupně mazat.

K dalším zásadním otázkám teorie oboru náleží oblast terminologie. Bez ní nelze o dalším kvalitativním rozvoji etnografie uvažovat. Přes různé dílčí kroky, jež byly a jsou podnikány, není situace utěšená. Pro celou řadu pojmů základního významu existuje a je v praxi používáno několik způsobů výkladů, ještě komplikovanější je to s označováním jevů, jež se do oboru zájmu národopisu dostaly až v nedávných desetiletích, o jednotné terminologii předmětů lidové hmotné kultury ani nemluvě. A tak se potýkáme s terminologickými obtížemi na vlastních odborných jednáních, nesmírně to komplikuje meziborovou spolupráci, na neřešitelné bariéry

proto prozatím naráží jednotné zpracování obrovských sbírkových fondů v muzeích. Z tohoto důvodu je také velmi obtížné zavádění principů informatiky a uplatňování předností strojního zpracování dat, čímž se jen stále více ztěžuje přechod národopisu na moderní a především perspektivní pracovní metody, podmiňující dynamický rozvoj vědy.

Velká většina výše naznačených problémů se přímo odráží ve stávající výzkumné, dokumentační, teoretické a kulturně výchovné praxi. I když se o tom nikde oficiálně nehovoří - prakticky existují dva základní okruhy badatelských zájmů v etnografii. Studium a kulturně výchovná prezentace tzv. tradiční lidové kultury, jejíž časové ohraničení se zhruba kryje s nástupem socialismu v Československu, a pak tzv. etnografie současnosti, pojednávající o procesech probíhajících po roce 1948. Propojení je obvykle jen v konfrontaci toho, co bylo před tímto mezníkem a co se dalo po něm. Nelze přitom zastírat, že v přístupech ke shromažďování i hodnocení jevů a procesů někdy přetrvávají romantické a pozitivistické tendence. Chybí hluboké komplexní analýzy jednotlivých etap vývoje lidové kultury v předchozích společenskoeconomických formacích, se zobecňujícími závěry pro objektivní i subjektivní faktory, jež ovlivňovaly formování jednotlivých jevů i lidové kultury jako celku. Ale jen těmito postupy je možno dospívat k poznání mechanismů, jež v rámci existence a vývoje lidové kultury fungují a mohou nám napomáhat k poznávání jevů a procesů současných, včetně možnosti formulování způsobů prognózování, případně usměrňování vývoje dnes i zítra. Domnívám se, že je proto nutné souběžně pracovat na těchto otázkách:

- Z marxistických pozic zpracovat periodizaci vývoje lidové kultury a obdobně pojednat historii národopisu jako vědního oboru.

- Nutno vyvíjet intenzivní činnost k pokud možno nejkomplikovanějšímu poznání podob lidové kultury v minulých vývojových etapách, a to včetně 19. století, z něhož máme sice zachováno sdaleka nejvíce dokladů i pramenů, ale jež jsou přes své množství značně mezerovité. Jejich podoba je ostatně také jednou z příčin velmi zkreslených, a ve svých důsledcích škodlivých názorů na lidovou kulturu a na etnografii. Platí to však stejně naléhavě o všech vývojových stupních údobích starších, kde však etnografie již nemůže vystačit jen se svými silami.

- Z předchozího vyplývá, že je nutno zahájit systematické budování interdisciplinární spolupráce s dalšími vědními obory, a to jak při rozšiřování našich znalostí o lidové kultuře v minulosti, tak při studiu jejich současných podob. Pro konstruktivní spolupráci je nezbytné zvyšovat autoritu oboru a v koordinaci národopisu vytvářet řešitelské výzkumné týmy.

Jak jsem již naznačil v úvodu, nelze se dotknout všech ožehavých bodů, a také nechci navodit dojem, že československá marxistická etnografie ničeho nedosáhla a nedosahuje. Pozitiva jsou obecně známá a nehodlám je opakovat. Bylo by však také krátkozraké si zastírat, že jsou zde nasrálé aktuální problémy, jež je nezbytné nutně velmi rychle řešit, ku prospěchu oboru a především celé společnosti. Každé zdržení je může geometricky násobit. Velká odpovědnost leží v tomto smyslu na etnografických pracovištích vědecko-výzkumné základny, jak akademických, tak vysokoškolských i muzejních. Náleží sem vytýčení i řešení směrů teoreticko-výzkumné činnosti, potřebné personální i materiální zajištění této práce, vytváření interních i mezioborových pracovních týmů, koordinace i garance jejich práce a výsledků dosahovaných v reálném čase, včetně náležitých aplikací ve společenské praxi. Jsem také názoru, že svou důležitou, a jinou institucí prakticky nezastupitelnou roli, by měla v tomto dění zastat Národopisná společnost československá při ČSAV, jež je jedinou společnou platformou pro celou naši národopisnou obec. Možnosti NSČ nejsou využívány v plné šíři a měla by se proto uchopit iniciativy. Značný potenciál skýtají totiž národopisci působící v rozličných kulturně výchovných zařízeních, různého zaměření i stupňů. Jen se značnými obtížemi však hledají možnosti vzájemné spolupráce, včetně případného podílu na řešení otázek základního výzkumu. Podobná situace je i mezi institucemi působícími při národních výborech v rezortu ministerstva kultury. Přes všechny existující potíže, se kterými se národopis potýká, jsem však přesvědčen, že stále ještě je k dispozici dostatek materiálních, finančních i pracovních kapacit k řešení i těch nejnáročnějších teoretických i praktických úkolů etnografie. Žádá to jen promyšlené koncepční a systematické propojování sil i prostředků, podmíněné na jedné straně odstraněním omezujících administrativních překážek, na druhé straně odbouráním regionálních a institucionálních předsudků a bariér. Právě o těchto záleži-

tostech by mělo být jednáno ve státních, politických i vědeckých orgánech. Je nutno však mít na paměti, že čas není v současnosti naším spojencem.

L. Tyllner, Pedagogická fakulta České Budějovice
Karel Weis a jeho vztah k zakladatelským osobnostem české
národopisné vědy

Ještě na konci devatenáctého století vstoupila do dějin české kultury zajímavá osobnost Karla Weise (1862-1944), do té doby mladého, ale již pozoruhodně úspěšného hudebního skladatele. Byl to nepochybně ohlas Národopisné výstavy československé, který ještě před koncem století současně podnítil Weisův rásný vstup i na pole práce národopisné. V této souvislosti položíme otázku v jakém vztahu stála Weisova osobnost k české národopisné vědě a jejím některým reprezentantům, zejm. Č. Zíbrtovi, O. Hostinskému, Zd. Nejedlému a J. Horákovi.

Poměrně nejpřátelštější a nejkliďnější vztahy Weis choval k Čenku Zíbrtovi. Podstata této skutečnosti zřejmě spočívala v názorech na cíle a metody národopisné práce, které byly oběma osobnostem blízké. Vzájemné respektování také potvrzuje přátelská korespondence,¹ kterou si Weis se Zíbrtem vyměňovali a ochota, se kterou Č. Zíbrt připojoval svůj podpis k provoláním, která uveřejňoval Weis ve prospěch svého díla. Do Zíbrtova Českého lidu přispěl i několika články,² ale v této činnosti ustal v okamžiku, kdy začal vážně uvažovat o vlastním edičním podniku. Nicméně přátelské vztahy byly i poté zachovány a trvaly až do Zíbrtovy smrti roku 1932.

Vztahy jiného druhu se vytvořily mezi Weisem a Otakarem Hostinským. Ten oproti Zíbrtovi nepřipojil svůj podpis k reklamnímu prohlášení, kterým Weis zajišťoval propagaci a odbyl Blažáckých písní a v dopisu ze dne 21.9.1889 sběrateli sdělil: "Byl jsem velice překvapen, když jsem viděl jméno své vytisknuté na kartáčovém otisku provolání, o němž jsem neměl ani tušení. Jest mi velice líto, ale musím Vás snažně prositi, abyste jméno mé tam nedával. Zkušenosti, jichž jsem nabyl mnohaletým účastenstvím svým v našem ruchu hudebním, jsou takového druhu, že jsem se pevně odhodlal na poli tom již nevystupovati na veřejnosti, leč bych toho uznal

potřebu nejnaléhavější. Zde však tomu tak není. Jména ostatních pánů zajisté stačí k doporučení podniku Vašeho, jemuž i já přejí nejlepší zdar. Zamlčeti ovšem nemohu, že i kdybych toto provolání podepsati chtěl, vadilo by mi něco v jeho stylizaci. Jakožto pořadatel hudebního oddělení na Národopisné výstavě roku 1895 nemohu přece podpisem svým schváliti úplné ingnorantství těch mnohých set, ba snad dvou tisíců nových písní a variantů, jež od celé řady sběratelů byly zachovány v Čechách a na Moravě, třeba dosud z nich jen nejmenší část jest uveřejněna. Kdo se o lidovou píseň zajímá, mohl, ba musil již roku 1895 být překvapen tím, co prací četných sběratelů bylo konstatováno. To vše zajisté ani v nejmenším neubírá skutečných zásluh Vašich - ale právě proto zdá se mi, že netřeba to zamlčovati. Ostatně nedotýkám se této věci proto, abych domáhal se nějaké změny v provolání tom - k tomu nemám práva, protože nebudu podepsán. Byla to jen osobní poznámka zcela přátelská, kterou mi snad nebudete vykládati ve zlém."

Hostinský tak ve vší slušnosti a vlídným tónem Weisovi připomenul zásady sběratelské skromnosti a etiky, jichž sběratel někdy neměl nazbyt. Nebylo to poprvé ani naposled, kdy Weis redukoval sběratelskou činnost konce 19. a prvních desetiletí 20. století na sebe samotného. Avšak ani před touto epizodou nebyly jejich vztahy nijak blízké. Weis byl sběratelskými metodami Hostinského názorům v mnohém vzdálen a ani jako skladatel, o jehož vztahu ke Smetanovi, Národnímu divadlu i k vlastnímu národu vznikaly pochyby, nemohl patřit k okruhu Hostinského chráněnců. Vzájemné nepochopení nevrcholilo otevřeným sporem. Způsobilo však Weisovu izolaci jak k Hostinskému, tak i k instituci, kterou Hostinský zakládal - Českému pracovnímu výboru pro lidovou píseň v Čechách. Weis nerozvinul spolupráci ani s pozdějším Státním ústavem pro lidovou píseň, v jehož čele stáli Hostinského následovníci a žáci.

Kolem roku 1900 se stala Praha svědkem bouřlivé aféry týkající se uvedení Weisovy opery *Polský žid*. Výsledkem dlouhých jednání se Správou Národního divadla bylo odmítnutí opery komponované na německý text jako díla nečeského a ředitel Gustav Schmoranz jej proto přepustil Německému divadlu. Vzniklá aféra pokračovala daleko vyhoceněji po úspěšné premiéře v Německém divadle a později i v cizině (dokonce v Metropolitní opeře v New Yorku). Když by-

la opera uvedena i u příležitosti otevření divadla na Královských Vinohradech, ostrým kritikem Karla Weise se stal Zdeněk Nejedlý. Napadl jej zejména proto, že za úspěch díla přeloženého do češtiny zahazuje všechnu národní měrálku a dodává, že opera, aby činila původní dojem, vynechává na plakátech jméno překladatele, zatímco skutečný překladatel "pan dr. Batka, známý odpůrce všeho českého, musil na ceduli parádovati jako libretista 'české opery'."

Averse mezi Weisem a Nejedlým se vystupňovala v 2. polovině 20. let po uvedení Bergova Vojcka v Národním divadle. Weisově hudební mentalitě vycházející z vrcholného romantismu byla atonalita Bergova díla bytostně vzdálena a nenašel pro něj pochopení ani z hlediska sociálního či politického. Byl navíc provokován tím, že mu byly vyčítány kompozice na německé texty a jako takové nemohly být na scéně Národního divadla provozovány, zatímco nyní bojovala česká kulturní veřejnost za německé dílo stažené z repertoáru divadla. Proto v boji za Vojcka, dílo zjevně pokrokové, hudebně nové, se Weis ocitl na opačné straně barikády než Nejedlý. Sám vytáhl do boje proti zastáncům Bergovy opery a nejostřejší útok spětně namířil na Zdenka Nejedlého: "Podle tohoto chorobně svráceného nazírání na hudbu soudě, neočekávám od prof. Nejedlého nic dobrého. Ale jste tu vy, čeští umělci, kteří jste jeho prohlášení spolupodepsali. Krásná zásada svobodného uměleckého projevu je vyslovena a nedá se umlčet. Je zdravá, demokratická, šlechetná. Provádějte ji zmužile! Ničeho se nelekejte a nikomu neustupujte. Zapřísahám Vás! ...A pak můžete být jisti, že i to (podle prof. Nejedlého) uličnické, nebo žákovsky nízké, bezmezně tupé, dokonale zblblé a úžasně sprosté obecentstvo jako jeden muž postaví se za vás!"⁴

Dalo se očekávat, že skalené vztahy mezi Weisem a Nejedlým neodězní pouze v oboru umělecké hudby, ale promítnou se i do práce národopisné, které se Weis později téměř bezvýhradně začal věnovat. Vycítíme to dobře ze zajímavého dokumentu Weisovy pozůstatosti, konspektu dopisu či prohlášení, které zachycuje Weisovy myšlenky a názory na národopisnou práci, tak jak je chtěl prezentovat Rudolfu Beranovi. Je nadepsáno "Memorandum poslanci Beranovi" a dodatečně opatřeno poznámkou "které on nedostal a nikdy nečetl". Jen na okraj zmiňuje Zd. Nejedlého, zatímco hlavní útok tentokrát mířil na Jiřího Horáka: "Již dlouho mi bylo divné, že

prof. Zd. Nejedlý se nepokouší zasadit mému národopisnému dílu smrtelnou ránu. Až o loňské Bartošově oslavě na staroměstské radnici vzbudilo moji pozornost, jak neobyčejně živě a srdečně jste zdrazil prof. dra Jiřího Horáka. Ale žasnul jsem o několik dní později, když jsem se dověděl, že tento dr. Horák, ač je jiného smýšlení, přihlásil se do agrární strany, stal se jejím členem a tak se vloudil do Vaší přízně jen kvůli tomu, aby mne z ní vytlačil (a mé dílo zničil - dovětek Weisem škrtnut). Zdeněk Nejedlý (je zářivý komunista - Weisem škrtnuto) je pochybný vědátor, tupitel dra Riegra, dra Kramáře, A. Dvořáka, Českého kvarteta, J. Suka, V. Nováka atd. Člověk chorobných náserů". Weis dále vyjmenovává Nejedlého a Horákovy funkce, tvrdí, že nic nevykonali, avšak záměrně prosadili do Akademie Ludvíka Kubu jako jeho konkurenta. "Jak nešlechtěný, nesprávný je tento dr. Horák seznáte z toho, co napsal o mém díle ve Vlastivědě II." Weis pak cituje hlavně pasáž o Národopisné výstavě, která jej měla povzbudit ke sběratelské činnosti a dodává: "Mne nepovzbudil k činnosti sběratelské rozkvět národopisu v letech devadesátých, nýbrž právě 'rozkvět' národopisu v letech devadesátých způsobil jsem já svojí činností a zásluhou, když jsem objevil Blata a vydal tři svazky Blaťáckých písní, které svou svéráznou melodičností způsobilý senzací a úžasné rychle se všíly. Do té doby neměla česká veřejnost ani zdání, že by někde žily písně tak krásné a docela neznámé..." Weis byl zvláště popuzen poznámkou o popularizačním rázu sbírky a o úpravách původních textů: "Co tu dr. Horák tvrdí, je pomluva, kterou má moje jedinečné dílo, na docela nových vědeckých základech vytvořené být sníženo na jakousi galanterní sbírku vydávanou na kšeft z popudu nakladatele pro širokou veřejnost. Připomínám, že nakladatelem jsem sám a 'kšeft' mi vynesl dosud 300 000 dluhů!!! Dr. Horák hlásá zřejmou lež, že Blaťácké písně nepodávají věrného obrazu lidového zpěvu, avšak žádného důkazu pro takové nařčení nepodává... nevidí moje živé líčení života Jichočechů, nechápe slovesnou malbu prostředí z něhož písně vyšly, nevnímá děje, které se tu před ním otevírají... Chce říci, že jsem texty měnil beze všeho ohledu na národopis, docela lidově vulgárně řečeno: 'jak se mi to hodilo právě do krámu'. Neuvádí ale na důkaz toho ani jediného příkladu a uvést také nemůže, protože národopisu, jak jsem ho vybudoval já naprosto nerozumí... Není přece možno vždycky otisknout tak,

jak to negramotní zpívají, kteří už dávno původní znění zapomněli". V dalším průběhu pomyslného dialogu Weis podotýká, že dr. Horák je za ním o padesát let opožděn, napadá i ministerstvo školství a zejména Zdenka Wirtha, "rovněž nástroj komunisty Nejedlého".

Náhoda dopomohla zachovat text Memoranda vytvořeného v afektu a nakonec ani Weisem neodeslaného. Jeho obsah v mnohém patří do kapitoly vědecké skromnosti a osobní slušnosti, ale současně dosti přesvědčivě ukazuje, že Weisovy vztahy k oběma významným osobnostem českého národopisu 1. pol. 20. století v žádném případě nebyly přátelské. Příčiny tohoto stavu spočívaly v tradičním založení Weisovy osobnosti, individualismu a velikášství, které plodilo nevraživost nejen k představitelům národopisné teorie, ale i k folkloristům pracujícím v terénu. Weis se izoloval od své generace i generace nastupujících folkloristů, to mu však nezabránilo ve vytvoření sběratelského a vydavatelského monumentu, kterým Český jih a Šumava v lidové písni nepochybně stále dosud je.

Poznámky:

- 1 Je uchována Weisovou pozůstalostí uloženou v národopisném muzeu v Soběslavi.
- 2 Píseň o ruským císaři a prajským králi, Český lid 11, 1902, s. 31-34. Královická koleda, Český lid 24, 1924, s. 92-93.
- 3 Den I, č. 239, 27. 11. 1907.
- 4 Nová Evropa 1, 31. 12. 1926, č. 46, s. 717-718.

A. Navrátilová, ÚEF ČSAV Brno

Úloha etnografických tradic při formování historického vědomí českého národa

Řešení společensky důležitých otázek, respektive zkoumání společenských funkcí lidových tradic, se v etnografii objevuje již od poloviny minulého století jako protipól tzv. klasické etnografie, soustředěné k vyhledávání elementů v lidové tradici a podopřené teoriemi o věkovitosti této tradice. Začíná zájem o průmyslové dělnictvo, avšak v systém se propracovává až v našem období, kdy ústí v tendence rozvíjet teorie o etnografickém výzkumu současnosti. Třeba říci, že do sklonku čtyřicátých let nedošlo v etnografické a folkloristické vědecké práci k významnějšímu

lečenské poslání historiografie jako prvořadý úkol. I když historiografie připouštěla, že je možné využít historických poznatků v širší publicistice, odmítala možnost, aby historik a historická práce se podíleli na vyvozování závěrů spojených s jakýmkoli aktualizačním záměrem. Ideálem se stávala objektivita, střízlivost a nezúčastněnost, hledaná v předobrazu přírodních věd. Dobová historiografie měla vyloučit z historického bádání vše, co by hodnotilo a stavělo do etického modelu. Cílem bylo věcné registrování holých faktů, platných bez ohledu na jejich výchovné a propagační využití.

Z tohoto konstatování, které vychází z podstaty českého pozitivistického dějepisectví, lze postoupit v našich úvahách k důležitějšímu závěru.

Východiska a zásady zkoncipované Jaroslavem Gollem ve stati *Dějiny a dějepis* (Atheneum 1888/1889), se staly dlouhodobým programem, který přetrvával pravděpodobně až do konce 30. let. Tato koncepce podřízená kultu faktu se odrazila nejen v tom, že historiografie se oddělovala od přítomného společenského zápasu, ale projevovala se také tím, že nebylo vytvořeno syntetické dílo, že v historické produkci převažovaly vlastně až do druhé světové války analytické studie (monografie).

Vedle pozitivistické Gollovy koncepce (částečně proti ní a částečně srůstem s ní) se rodilo jiné historické myšlení, jehož některé charakteristické znaky nás přivádějí k myšlence, že se jednalo o odlišnou koncepci, vymykající se pozitivistické škole, a dokonce o překlenutí pozitivistické autonomie buržoazního dějepisectví hledáním univerzální dějinné koncepce mířící naopak k syntéze.

Jestliže v Gollově dějepisném směru byly v centru pozornosti politické dějiny, pak jednotícím historickým systémem u této "druhé" koncepce měly být kulturní dějiny, nebo dějiny civilizace.

Jedním z vrcholných teoretiků pozitivisticky pojatých dějin kultury (civilizace) byl Henry Thomas Buckle. Jeho práce stejně jako práce dalších kulturních historiků, byly u nás známé minimálně od počátku 70. let. Avšak od 80. let právě Buckleův syste-

cíle ve spolenectví s nejbližšími slovanskými sousedy. V jednom z projevů zde byla např. zdůrazněna etnická blízkost Čechů a Poláků.²

Vedle zpráv, týkajících se především nejvyšší vládnoucí vrstvy je však již nejméně od 15. století dost dokladů svědčících o tom, že se pojetí o blízkosti slovanských národů přeneslo do širokých vrstev především městského obyvatelstva. Mezi jednotlivými státy nebyly nepřekročitelné hranice, řemeslníčtí tovaryši se volně pohybovali nejen do míst, s kterými české cechy měly dohody, ale také do slovanských sousedních zemí, odkud zase přicházeli tovaryši za prací do českých center.

Úsilí o rozšíření znalostí o blízkosti Čechů k jiným slovanským národům, získaných stykem s procházejícími ruskými vojsky za napoleonských válek, popř. stykem s polskými účastníky povstání, nacházejícími v 30. letech 19. stol. pomoc u české vlastenecké veřejnosti,³ prokazují vědecké a populárně vědecké překlady o sídlech slovanských národů a o jejich rozčlenění. Vedle Šafaříkova Slovanského národopisu s mapou slovanskou, vydaného v r.1892, byla první kniha, kterou vydal spolek pro vydávání laciných knih českých jako 1. svazek Matice lidu věnována Obrazu světa slovanského z hledišť politicko-národních.⁴

Podobně se utvářela sběratelská a badatelská činnost počínaje prvními desetiletími minulého století Čelakovského Ohlasem písní ruských nebo Hankovou Srbskou múzou, která sledovala podobné cíle jako Šafaříkův Národopis - rozšířit poznání vysokých hodnot poesie jiných slovanských národů, zvláště velikého ruského národa a hrdinského národa srbského a povzbudit tak sebevědomí českých vlastenců, obnovujících českou literární tradici a utvářejících nový literární jazyk. Společenská úloha badatelského a sběratelského zájmu, dokazujícího bohatství české kulturní tradice množstvím lidových písní, hodnotami lidové hudby a nádhernou lidových krojů, byla ještě i ve 2. polovině 19. stol. zcela zřetelná v celé produkci. Sbírký Sušila, Erbena a mnohé další byly důstojným protějškem sbírek, které v té době publikovali němečtí sběratelé, obrazová díla o lidových krojích v Čechách a na Moravě, i pokusy o důkaz dávnověkosti lidového vyšívání byly zároveň důkazem kulturních tradic a schopností českého lidu. Jejich působení v době, ve které obecně vzrůstal tlak velkoněmecké agitace

jak v Německu, tak v Rakousko-Uhersku, nemálo přispělo k růstu uvědomění národní svébytnosti a to v různých stupních, od regionalizujícího vědomí identity s určitou národopisnou oblastí až po vědomí, že všechno bohatství jednotlivých regionů je součástí kultury celého národa a důkazem jeho kulturní výše. Národopisná výstava československá v r. 1895 byla výrazem této skutečnosti. Souborně předvedla množství zděděných kulturních hodnot, přičemž čerpala z rozsáhlé, většinou živelné činnosti zapálených jedinců, zakládajících národopisná oddělení vlastivědných muzeí v desítkách míst a zároveň povzbuzovala k dalšímu posílení a rozvíjení tohoto úsilí.

Rozmach sběratelské činnosti a jejího zaměření k "čistotě" sbírek, k emendaci všeho, co bylo považováno za úpadek lidové poetičnosti, např. v písňových edicích, se neodvratně střetl s pokadavkem o historickou kritičnost, o pečlivé zkoumání průkaznosti představ o pradávnm původu jednotlivého textu, obyčeje, obřadu, jak jej formuloval kolem přelomu století u nás např. L. Wiederle a v Německu přibližně v téže době K. Weinhold. V tomto smyslu je Národopisná výstava, jednotlivá vystoupení, která s ním byla spojena při jednáních přípravného výboru nebo v časopiseckých komentářích (např. ve známém vystoupení Jakubcově), důležitým vývojovým článkem budoucího vědeckého národopisu, a to jak pokud jde o kriteria hodnocení zaznamenaných jevů, tak také pokud jde o jejich důležitosti v životě a vědomí širokých vrstev. Od vnějších stránek kulturní tradice, od popisu jednotlivých jevů se přistupuje k jejich zařazování do historických kontextů, k jejich přiřčlenování k charakteristickým jevům společenského uspořádání. V nich je pak hledána v soudobém a mezitím i v našem národopisu úloha kulturní tradice jako činitele upevňování norm soužití venkovského a městského obyvatelstva, přičemž pozornost se soustřeďuje k těm oblastem tradice, které byly a jsou spojeny s potřebami každodenního a svátečního života širokých lidových vrstev. Význam lidových tradic jako prostředku posilování vědomí národní sounáležitosti a vyjádření příslušnosti k národu se později projevil ještě v období fašistické okupace (prvky "národního" ornamentu nahrazovaly trikolory, lidová píseň a humor vystupovaly jako stmelující prostředek a plnily manifestační a integrační funkci apod. Tehdy došlo i k opětovnému oživení takových stránek lidové kultury, které dokládaly

historickou sounáležitost českého národa s jinými slovanskými národy.⁵ Po osvobození tento národně uvědomovací náboj lidových tradic ustoupil do pozadí. Společenské hodnocení projevů lidové kultury jako přirozené a nedílné součásti kultury národní však přetrvává dál.

Úloha etnografických tradic při tvorbě historického vědomí, které je základní podmínkou každého národního uvědomění, je nesporná. Je zřejmé, že postavit si otázku studia českého etnika a jeho charakteristických prvků ve vztahu k ostatním národům znamená posazet především své vlastní zdroje a mezní situace, které působily a působí na formování předmětu etnografie jako vědy. Ohrožení národní existence a samostatnosti, potřeba doložit starobylost a výsplost národní kultury zejména v zápase s teoriemi o dominantních vlivech německé kultury na středoevropskou a snaha prokázat historickou sounáležitost českého i slovenského národa se Slovany a jinými národy formovaly cíle i předmětové vymezení národopisné práce více generací. Je zřejmé, že otázky vzájemného vztahu jednotlivých národních kultur jsou stále živé. V posledních letech se objevují zejména v západoněmeckých pracích, ale promítají se rovněž do prací západoevropských a severoamerických badatelů při jejich hodnocení afrických, asijských a jihoamerických kultur.

Nelze však zůstat jen u srovnání a vzájemného mísení a ovlivňování jednotlivých prvků národních kultur. Předmět etnografie třeba koncipovat v dalších souvislostech, v nichž vedle studia sákenitosti vývoje sociálních skupin v jejich kulturních projevech vystupuje i studium dialektiky obecně lidské podstaty lidové kultury ve vztahu k historickým formám existence společenství. Právě v jejich analýze je etnografická věda v současnosti i perspektivně nenahraditelná.

Poznámky:

- 1 Minulost našeho státu v dokumentech. Praha 1971, s. 146.
- 2 Macůrek, J.: Slovanské povědomí a česká společnost v 15. a počátkem 17. století (1471-1620). In: Slovanství v českém národním životě Čechů a Slováků. Praha 1986, s. 53.
- 3 Vis Pichl, J.B.: Vzpomínky starého vlastence. Reedice jako Vlastenecké vzpomínky. Praha 1947.
- 4 Obraz světa slovanského z hlediska politicko-národního. Praha 1869.
- 5 Srv. Fejtík, K.: Poznámky k rozvíjení etnografického výzkumu dělnictva a současnosti na Moravě a ve Slezsku. In: Etnografie dělnictva a socialistické vesnice. Nástin výzkumů v Čechách a na Moravě. Zpravodaj KVSJ 1976, s. 27-43.

Z P R Á V Y

Nad vědeckou prací Růženy Hrbkové o lidovém a slohovém fajánsu v ČSSR

Autorka, která se v roce 1989 dožila 85 let v aktivní badatelské činnosti, zveřejnila během svého 37letého působení v muzeu a archívu v Olomouci 42 prací z oboru historické umělecké a lidové fajánse.

Odbornému světu objevila a identifikovala produkci olomoucko-šternberského okruhu. Úspěch takového druhu se ve výzkumu historické keramiky pokládá po právu za velký pracovní přínos a za znak badatelské kvality.

Dnes autorka zpracovává své už dlouho shromažďované materiály k výzkumu rovněž náročného tématu, fajánsu a polokameniny z dílen v Bystřici pod Hostýnem, v Loukově, Rajnochovicích a Hranicích na Moravě z rozmezí 18. a 19. století. Téma rozpracoval už C. Schirek a po něm několik dalších badatelů (mezi nimi i Karel Černohorský), ale do řešícího a materiál identifikujícího závěru dosud nedošlo.

Badatelské dílo Růženy Hrbkové je v několika směrech objevené, v historických dedukcích invenční a v identifikaci dochovaných památek spolehlivé (badatelka má obdivuhodnou paměť pro exponáty rozptýlené v četných muzeích a soukromých sbírkách). V zahraničí jsou její práce čteny (publikuje často cizojazyčně) a jsou hojně citovány.

Zevrubné zhodnocení životního díla Růženy Hrbkové přinesl k jejímu 80. výročí narození Český lid 74 (1987) 52-53 a Korrespondenzblatt der Keramikfreunde der Schweiz, 1987.

Přejeme autorce do dalších let hodně zdraví a pohody.

L. Kunz

Sedmdesát pět let docenta Ludvíka Kunze

Docent Ludvík Kunz, významný český vědecký a kulturní pracovník, se v plné síle a svěžesti dožívá sedmdesáti pěti let. Svě dětství prožil na moravském venkově v těžkých letech první světové války a doby poválečné. Tam se také vyučil zednickému řemeslu a pracoval ve stavebnictví. Osobní pílí a touhou po vzdělání záhy však dosáhl vyššího vzdělání na učitelském ústavu i konzerva-

toři a řadu let vykonával učitelské povolání, jemuž ostatně zůstal i posdějí, byť na jiné úrovni, věrný. Již tehdy vedle hudby, zejména i pod vlivem prostředí domova, poutaly jeho zájem živé tradice moravského lidu, a proto po skončení 2. světové války dovršil své vzdělání absolutoriem brněnské univerzity, aby se stal významným pracovníkem Moravského muzea v Brně. Muzejnictví a zejména etnografické muzejnictví se mu stalo posláním ba osudem a vtiskl mu nesmazatelnou pečeť své osobnosti.

Etnografický ústav Moravského muzea v Brně zůstává dosud živým svědectvím jeho celoživotního díla. Založil jej a přivedl k světovému věhlasu, jako jedno z nejvýznamnějších center etnografického muzejnictví. Odtud se odvíjela veškerá vědecká práce jubilatova, která se soustředila nejenom na tvorbu, vědecké zpracování a zpřístupňování etnografických sbírek významné pramenné hodnoty, ale i na zpracování zásadních aspektů historie, teorie a metodologie etnografického muzejnictví, etnografie a muzeologie.

Vzorně uspořádané základní sbírky jeho mateřského pracoviště se staly zdrojem ojedinělé vědecké etnografické expozice, dosud v českých muzeích nepřekonané, i celé řady původních monotematických výstav. Plnohodnotným doplňkem této specificky muzejní činnosti se stala i rozsáhlá etnografická edice sborníku Ethnographica, Malých tisků i dalších publikací etnografického ústavu Moravského muzea v Brně, vesměs prostředků široce založené vědecké spolupráce v měřítku národním i mezinárodním. To vše samo o sobě kladlo vysoké nároky na vědecko-organizační činnost. Ani té ne-
zůstal jubilat nic dlužen a nikterak si své úkoly neulehčoval. Naopak vyhledával příležitosti tvůrčí spolupráce etnografů i ostatních pracovníků muzeí k plnějšimu společenskému uplatnění oboru. Léta zastával funkci předsedy etnografické komise Ústřední muzejní rady, kde se zasloužil o početné a neobyčejně významné vědecké semináře, již dříve na jiném místě zevrubně zhodnocené. Koordinoval etnografický výzkum v českých muzeích jako citlivý vedoucí a rádce svých mladších kolegů. Trvale se zapsal do rozvíjení vědeckopedagogické práce na vysokých školách v Praze, Brně i v Bratislavě, napomáhal výchově a zvyšování tvůrčí způsobilosti vědeckých pracovníků.

Zvláštního ocenění v jeho díle zaslouží rozsáhlá bibliografická práce přirozeně navazující na činnost sbírkotvornou v šíře

založené koncepci vědeckodokumentační práce v etnografii a muzejnictví. Po zhodnocení Zibrtova Českého lidu založil moderní tradici až posud vydávané bibliografie české etnografie a folkloristiky a ze svých zkušeností úspěšně těžil i při redakci mezinárodního referativního etnografického časopisu Demos, vydávaného Akademií věd Německé demokratické republiky.

Významnou složku jeho celoživotního díla tvoří aktivní účast v řadě předních pracovních orgánů oborů vědy a kultury, vědeckých rad, čelných etnografických institucí a muzeí, komisí oponentních, atestačních i rigoresních, členství v redakčních radách i jiných gremiích.

Jeho původní vědecké dílo vykazuje značný tématický záběr od archeologicko etnologických problémů po objevování etnografického obrazu soudobé společnosti, od hlubokého poznávání instrumentálně tradiční rukodílné výroby rolnické vesnice po řešení vysoce speciálních otázek muzikologických a organologických. Není pochyb o tom, že Ludvík Kunz svou původní vědeckou tvorbou představuje osobnost encyklopedického záběru a jeho dílo je tak srovnatelné šíří a hloubkou sájmů se zakladateli moderní československé etnografie. V dnešní podobě převážně úzce specializovaného vědeckého bádání působí tak jeho dílo dojmem monumentální syntézy a samo tak osvědčuje názor, že v muzeích mají působit nejkvalitnější pracovníci oboru, neboť oni vytvářejí pramenný dokument budoucí vědecké práce, na jejich znalostech a schopnostech záleží formování oboru do budoucnosti.

Docent Ludvík Kunz představuje ve svém oboru osobnost, která vtiskla ráz celé jedné vědecké epoše. Stal se živou legendou, která poznamenala všechny, kdo se s tímto dobrým a skromným člověkem setkali a setkávají.

Přejeme mu do dalších let pevné zdraví, mnoho osobní spokojenosti a radosti z dobře vykonané práce. Přejeme si, abychom se ještě dlouho mohli s docentem Kunzem těšit a podílet na rozvoji české vědy a kultury.

R. Suk

Profesor Václav Stuchlý jubilační

Mezi letošní jubilanty se zařadil jeden z předních znalců slezského folklóru, prof. Václav Stuchlý. Svým původem (narodil se 28. 9. 1914 v Košatce nad Odrou) i celoživotní prací je spjat s rodným Slezskem. Po studii na učitelském ústavě v Příboře a na pedagogické fakultě v Olomouci učil na základních a středních školách v Opavě, Těšíně a Ostravě a na pedagogické fakultě v Ostravě. Svou práci pedagogickou spojoval vždy s aktivní hudební činností a zájmem o lidovou píseň. Jako aktivní hudebník, zejména houslista a sbormistr, se podílel na kulturním životě svého kraje. Své muzikanství uplatnil také v oblasti folklórní hudby - v souboru Slezan a Dombrovam, ale zvláště jako partner proslulého hrčavského gajdoše Pavla Zogaty.

Důvěrné poznání slezského hudebního folklóru mu umožnilo rodné zázemí a dlouholeté a systematické studium lidových písní a lidové hudby, zejména pak sběratelská práce na Opavsku, Těšínsku, Hlučínsku, Frýdecku a Slovensku. Ve svých sběrech V. Stuchlý postihoval jak celé regiony, tak jednotlivé nositele a lokality. Pozoruhodná je zvláště jeho písňová monografie vesnice Louky nad Olšou, dnes mizející v důsledku poddolování. Zaznamenal zde přes 1000 písní od více než stovky zpěváků od dětí až po nejstarší obyvatele obce.

Aby se písně dostaly zase k lidem, věnoval se V. Stuchlý také jejich úpravám pro různá obsazení a vydávání folklórních materiálů pro soubory. Aspoň část jeho zápisů se tak dostala do rukou veřejnosti, např. ve zpěvníku písní z repertoáru významné lidové zpěvačky Karly Pálové z Opavska (Ostrava 1980) nebo ve sbírce dětského folklóru vydané pod názvem O majičku zeleny (Opava 1986).

V Stuchlý vydal rovněž různé didakticky zaměřené práce a studie věnované folklóru Slezska; psal o nositelích lidových písní (např. o vynikajícím dudákovi J. Volném z Písečné u Jablunkova), o dětském folklóru, národopisných slavnostech aj.

Pro zájemce o lidové písně, ale především pro badatele jsou neocenitelné jeho přepisy magnetofonových záznamů písní kupříkladu z Těšínska. Jako dobrý muzikant a znalec zdejšího folklóru a nářečí pořídil přesné a objektivní transkripce. Jejich význam ve folkloristice není třeba zdůrazňovat.

Studium lidových písní se promítlo i do pedagogické činnosti jubilanta. Během působnosti na pedagogické fakultě v Ostravě se-
svěcoval studenty do sběratelské práce, posílal je do terénu se-
pisovat písně a zadával ročníkové a diplomové práce orientované
folkloristicky. Budoucí učitelé tak dostávali pod vedením prof.
Stuchlého dobrý základ nejen pro svou práci pedagogickou, ale i
jako kulturní pracovníci v oblasti sájmové umělecké činnosti -
vedoucí souborů a možná i sběratelé lidových písní.

Rekapitulujeme výsledky dlouholeté záslužné práce prof.
Václava Stuchlého trochu s údivem nad číslem jubilea a zárovň
s přáním pevného zdraví a dobré duševní pohody při savrčování je-
ho životního díla.

M. Tonerová

K významnému životnímu jubileu Václava Pletky

Mezi mladší generací vědeckých pracovníků je snad sčostatek
známo dílo doc. dr. Václava Pletky, CSc., i když samosřejmě velké
množství statí, vědeckých studií ale i knih a edicí je spíše uzná-
váno specialisty, odborníky nejen z folkloristiky, ale i z oblasti
literární historie, historie, odborníků z oblasti archívnictví,
žurnalistiky a z mnoha jiných dalších oblastí. Je například málo
známo, že Václav Pletka patří mezi průkopníky využití výpočetní
techniky v oblasti archívni práce apod.

Pro etnografii a folkloristiku jsou pak významné práce dotýka-
jící se především velkých edičních a výskumných prací z oblasti
studia dělnické písně, kde patří k zakladatelům československé
tradice, která měla a má velký ohlas v zahraničí. Jeho erudice v
práci s archívy, detailní práce s denním tiskem, s dělnickým
tiskem a jeho revolučními tradicemi, přispěla měrou základní k
prestiži tohoto výzkumu doma i ve světě, počobně jako jeho práce
z oblasti písně zlidovělé, ve kterých snačně doplnil a rozvinul
invenční práce B. Václavka. Ostatně to je práce, ve které jubilant
i nadále pracuje a dokončuje z této oblasti i významné dílo, kte-
ré je očekáváno s velkým zájmem, neboť přispěje neobyčejně význam-
ným způsobem k poznání obsahu společenských písní zejména minulé-
ho století. Autor v těchto oblastech pracuje skutečně komplexně,
spojuje zde erudici archívniho badatele s prací historika, lite-
rárního historika, folkloristy i sociologa.

V práci jubilanta nelze opomenout ani jeho práci popularizační, kterou přispěl k poznání této oblasti u široké obce čtenářské, včetně pak i práce ediční, která je podnes významným příspěvkem k práci četných seuberů, skupin, které se inspiřují jeho sběry i jeho neobyčejně výstižnými texty, kterými své edice doplňuje. Podobně významnou měrou přispěl i k propagaci např. dělnických písní v ediční činnosti gramofonových desek, kde zejména v edici Gramofonového klubu Supraphonu v r. 1975 vydal České revoluční písně, které doplnil vskutku ojedinělým komentářem. Neodborník si již ani neuvědomuje, když naslouchá dělnickým písním v rozhlasu, televizi anebo je slyší s podia, že zde všude je přítomen vlastně jubilant a jeho důkladná práce.

Je třeba připomenout, že svou odbornou folkloristickou práci vykonával až na malé výjimky při jiném zaměstnání, neboť pracoval v řadě odborných institucí (včetně památkové péče), ve školství, v archívní službě. Tím spíše je zapotřebí podtrhnout jeho pracovitost a jeho zaujetí pro předmět práce, který namnoze byl tak trochu mimo vlastní zaměstnání.

Významného jubilea si zajisté vzpomenou i představitelé jiných oborů; etnografové a folkloristé si práce doc. dr. Václava Fletky, CSc. vysoce váží, oceňují ji a je pro ně nepochybné, že jsou to práce, které trvalé hodnoty neztrácí. Je pro nás osobností, která na poli výskumu dělnické tradice, na poli výskumu vztahu dělnické tvorby k tvorbě národní a vskutku lidové, sehrál roli základní. Bez znalosti jeho práce nemůže vlastně nikdo, kde by v této oblasti chtěl pracovat, ani začít.

Doc. dr. V. Fletka, CSc. patří k lidem, kteří neustále svou práci dokazují své mládí. Přejeme mu pevné zdraví a úspěchy v jeho další tvůrčí práci.

A. Rebek

Významné jubileum PhDr. Jiřiny Svobodové, CSc.

Svěží, kritická a laskavá, plná činnorodé energie, tak známe PhDr. Jiřinu Svobodovou, CSc., dlouholetou vědeckou pracovníci ÚF ČSAV v Praze.

Je téměř neuvěřitelné, že pro nás vždy mladistvá badatelka se narodila téměř na samém počátku existence samostatné Českosle-

venské republiky (Čáslav, 19. 12. 1919). Doba opojení z dosažené státní samostatnosti a současně léta prvních hospodářských a sociálních krizí, která se dotkla i širokého rodinného zázemí jubilančky, pomáhala formovat její dva základní životní postoje: lásku k rodné zemi a jejímu lidu a schopnost kriticky vnímat sociální rozvrstvení společnosti. Prostředí rodiny jí pak záhy vtisklo zájem i o lidovou kulturu. Otec kapelník otíl lidovou píseň, matka rozvíjela zájem o lidovou výšivku a kroj. Léta dospívání strávená postupně ve středních Čechách, na Ostravsku, na Zakarpatské Ukrajině a na jižní Moravě (Znojensko) dotvářela vědomí o rozmanitosti české lidové kultury a jejích širších slovanských vazbách.

Z nezbytných existenčních důvodů zvolila J. Svobodová v roce 1937 při vstupu na filosofickou fakultu University Karlovy v Praze za obor svého studia světové jazyky: francouzštinu, němčinu, angličtinu a finštinu. Léta okupace, prožitá na kulturně svérázném Jičínsku, se stala svým způsobem zlomová. Útlak prohloubil zájem o kulturu a zejména o její okázale se manifestující projevy - oděv a tanec. Po otevření vysokých škol v roce 1945 se jubilančka vrací na FF UK, avšak zapisuje si jako hlavní národopisné přednášky prof. K. Chotka, doc. V. Pražáka a doc. D. Stránské, jako vedlejší archeologická čtení prof. J. Eisnera a J. Filipa. V doktorské disertační práci, v níž se zabývá svátečním krojem na Jičínsku (1950), potvrzuje schopnost nejen shromáždit sumu nových poznatků, nýbrž prokazuje i výbornou metodiku terénního výzkumu. Právě talent kriticky se orientovat v terénu zůstal trvalým vkladem do odborné práce jubilančky.

Etnografickou činnost v následujících čtyřiceti letech charakterizovaly tři výrazné etapy. V letech 1950-1962, v době, kdy byla nucena se intenzivně věnovat své pětičlenné rodině, se zúčastnila v podstatě všech významných etnografických dokumentačních a mapovacích akcí pořádaných Státní památkovou péčí (1950, lidové stavby v pohraničí, SV Čechy), Národopisnou společností (1950 až 1952, lidová architektura, Jičínsko, Slezsko; 1956-1961, lidové kroje, Morava) a ÚEF ČSAV v Praze (1957-1962, lidové stavby pro národopisný atlas, Jičínsko; kroje pro čs. vlastivědu, Čechy). V těchto letech se tedy zajímala především o tradiční formy lidového domu a oděvu v regionálním kontextu české a moravské vesnice.

Nový směr v odborné práci jubilantky přinesl její nástup do ÚEP ČSAV v Praze (1962). Především pro jazykové znalosti byla zařazena do oddělení cizokrajné etnografie. Specializovala se na problémy tropické Afriky, zejména na společnost a kulturu kmenových společenství Kamerunu. K odborným vrcholům její desetileté práce v oblasti cizokrajné etnografie (1962-1972) patří úspěšné studijní cesty do Senegalu (1967, 1969). Při nich, vedle poznatků o životě kmene Fulbe Dorowo, dokumentovaných i filmem, shromáždila podle dobré tradice českých cestovatelů pro Náprstkovo muzeum bohatou sbírku předmětů hmotné kultury, svou četností v Evropě ojedinelou.

Třetí, současné období vědecké dráhy J. Svobodové je spjato opět se studiem způsobu života a kultury českého obyvatelstva. Návrat k výchozímu odbornému zájmu, podmíněný změnou plánů ÚEP ČSAV, znamená však kvalitativně odlišná východiska i cíle. V letech 1972 až 1989 se jubilantka již jako vědecká pracovnice podílí na většině závažných úkolů ústavu. V rámci studia dělnické Prahy zpracovává téma o dělnické rodině. Z výzkumu vesnice, jehož je v letech 1976 až 1979 garantem, těší rozsáhlou kandidátskou disertací o vztahu k vlastnictví půdy a jeho dosahu v různých sférách rodinného života v období socializace vesnice. Spolu s A. Robkem vydává publikaci o přechodu myšlení a změnách hodnotového systému v tomtéž období. Autorsky se zapojuje i do výzkumu východoslovenské ukrajinské vesnice, kde opět sleduje problematiku rodiny a společenských vztahů (1977, Horná Círocha). Práce o dělnické rodině i vesnické společnosti mají průkopnickou šíři pohledu na dané problémy a znamenají trvalý přínos k etnografickému poznání.

V nedávné době se jubilantka opětně začala zabývat tradičním lidovým oděvem. Z hloubkových výzkumů, uskutečněných v letech 1945 až 1962 a 1980 až 1988, vznikly syntézy o vývoji tradičního lidového oděvu v jižních a západních Čechách, určené pro kolektivní vlastivědná díla. Pro Západočeskou vlastivědu zpracovala i problematiku společenského života dělníků - téma, které v její vědecké práci má trvalou hodnotu.

Hluboký lidský přístup jubilantky k vědeckým problémům a celoživotní zanícenost pro hledání nového, vyllynula i z jejího filozofického přesvědčení o nezbytnosti popularizace vědeckého poznání. Její odborná a vědecká dráha po všechny roky je neodlučitelná

spjata s prací pro širokou veřejnost. Již ve 40. letech shromažďovala krojový a zvykoslovný materiál pro národopisné soubory, spolupracovala s významnými choreografy A. Skálovou, E. Rejškovou, Z. Bláhou, J. Holubovou, P. Krejčím a dalšími na kostýmové stylizaci pořadů. V 70. letech zahájila dlouhodobou spolupráci s Čs. rozhlasem na národopisných pořadech. Své zkušenosti uplatnila i v oblasti muzejní. Zejména její partnerství s Muzeem v přírodě v Přerově nad Labem, navázané v r. 1976 je trvalé. Pro toto muzeum připravila spolu s prof. A. Robkem řadu expozic a výstav. Ohlas získaly zejména výstavy ABC socialistické vesnice, Svět dětí, Vesnice a válka, Kultura a národ.

Dr. J. Svobodová je z těch vzácných národopisných badatelů, kteří sice niterně budují na citlivě zvládnutém terénním výzkumu, avšak současně své poznatky důsledně konfrontují hlubokou znalostí pramenného materiálu archivní povahy. Svou více než čtyřicetiletou vědeckou prací pronikla jako jedna z mála českých národopisců v podstatě do všech oblastí etnografie. Šíře zájmů, v nichž navázala na rodinné obrozené tradice sahající až k revolučnímu roku 1848, a vztah k národopisnému terénu jsou nejcharakterističtější stránkou jejího vědeckého díla. Přejeme mladé jubilačce, aby nadále pomáhala rozvíjet naši společnou lásku - etnografii.

M. Moravcová

Dr. Václavu Šolcovi k sedmdesátým narozeninám

PhDr. Václav Šolc, CSc. se narodil v Sobotce 27. 9. 1919. Jeho zájem o ergologii ho přivedl ke studiu slovanské a mimoevropské etnografie. Jako rozšiřovací obor si zvolil srovnávací religionistiku a jazyky. Z těch si osvojil španělštinu, portugalsštinu, italštinu, vedle angličtiny a němčiny.

Životním oborem se mu stala muzejní práce, ve které působil po 35 let jako vědecký pracovník všeobecného národopisu v Národním muzeu-Náprstkově muzeu v Praze, z toho deset let jako jeho ředitel. Z tohoto titulu působil při renovaci a reorganizaci muzejní sítě v Číně, spolupůsobil při vytvoření komplexní expozice národopisného muzea ve Vietnamu, zúčastnil se výstavby Národního muzea v Koreji a expertizní formou v Mongolsku. Hlavní muzeologické dílo však vytvořil v Národním muzeu v Praze. Zde se osvědčil jako

nadaný a nad jiné úspěšný budovatel muzejních fondů a v té souvislosti jako terénní etnograf. Byl badatelem progresivním, úspěšným a systematickým a jeho sbírkotvorný zájem se koncentroval na celistvý geografický okruh.

Šolovo působení v muzeu je obdobím avantgardní výstavní a expoziční práce, daleko přesahující jak výstavnickou výtvarností, tak i kulturně politickou angažovaností a aktuálností dobou českou muzejnickou výstavní činností.

Jako badatel pracoval mezi Indiány Bolívie (hlavně u Aymarů na jezeře Titicaca), po čtyři dlouhodobé pobyty v Chile (u Aymarů, Mapučů a Alakalufů), v Peru (u Kečůů, Aymarů a Uruů), po třikrát v Mexicu (zde hlavně u Mayů na Yucatanu) a v Columbií. Tato jeho vědeckovýzkumná a publikační činnost byla odměněna čestným členstvím v Akademii věd v Chile a řádným členstvím chilské Antropologické společnosti.

Jako etnograf zasáhl Václav Šolc i do výzkumné práce v Čechách na atraktivním, ale badatelsky pozapomenutém tématu, do vorařství.

Vedle řady časopiseckých prací vydal 19 knižních titulů, mezi nimiž je i čtivá beletrie, plná nových látek získaných za etnografických výzkumů, hlavně mezi Indiány Jižní Ameriky.

Výběr knižních prací:

Chipewanyé a jejich postavení na americkém severu. (Disertace 1948).

Kondor útočí, Praha 1982.

Los Aymaras de las islas del Titicaca. Mexico 1969.

Indiáni na jezeře Titicaca, Praha 1966.

Pod chilskými sopkami, Praha 1969.

Rebinsoni z And, Praha 1970.

Chiriquí Culture, Praha 1970.

Synové kondorů, Praha 1974.

K Alakalufům na konec světa, Praha 1974.

Pobřeží krve, Praha 1976.

Indiánské historie, Praha 1977.

Nejstarší Američané, Praha 1978.

De země zlata, Praha 1978.

Indiánským Mexikem, Praha 1983.

Stín dvou orlů, Praha 1983.

Tínawanaku, klenot And, Praha 1986.

Die ältesten Amerikaner, Praha 1988.

Záhada na Yucatanu 1620 (v přípravě).
Sny a zlato Indiánů (reedice, v přípravě).

L. Kunz

Stanislav Kofroň jubilující

Národopisná kresba patří k základním studijním zdrojům při bádání o jednotlivých projevech lidového stavitelství. Její dokumentární hodnota je navíc umocněna, spojil-li autor národopisnou dokumentaci s vlastním etnografickým výzkumem, případně též s dalšími druhy odborné badatelské činnosti.

Patří k nim bezesporu amatérský národopisný pracovník Stanislav Kofroň, který oslavil v r. 1989 významné životní jubileum (nar. 19. 7. 1919 v Krásné Hoře nad Vltavou - osadě Vletice, O. Příbram). Je původním povoláním učitelem výtvarné a hudební výchovy. Již od r. 1938 působil ve svém rodném kraji (Sedlčansko-Příbramsko), který měl vliv na formování jeho vztahu k lidové materiální a duchovní kultuře a jenž se stal zdrojem jeho celoživotního zájmu o dokumentaci života lidu (kresba, fotografie, zápis folklórních jevů). Dokumentoval lidové stavby akvarelem, perem, tužkou na území středních a přilehlém regionu jižních Čech, zejména na Benešovsku, Příbramsku, Tábořsku (zvláště pak na Sedlčansku, Sedlecku a Voticku), a to již od r. 1945. Nejvýznamnější jeho sběratelské období představují léta 1951-1971, kdy působil v Sedlci-Prčicích jako ředitel ZDŠ. Zaměřoval se zejména na ornamentální výzdobu a konstrukční detaily lidových staveb; zvláště v tomto regionu pak sledoval výskyt polygonálních stodol a sroubků.

Výsledek této jeho práce představuje asi 200 obrazů a rovněž několik set nákresů z více než 60 obcí sledovaného regionu. Svě kresby také vystavoval, a to v Benešově u Prahy (1967, 1969), v Sedlčanech (1958, 1966) a v Příbrami (1972). Jubilant též publikoval výsledky svých terénních výzkumů a především pak kresebnou dokumentaci. Štíty na dřevěných stavbách na Sedlčansku a v okolí se zabýval na stránkách Vlastivědného sborníku Podbrdská, 15, 1979 (cenný je zejména soupis a kresebná dokumentace jednotlivých druhů větracích otvorů ve štítech). Článek o ornamentu na roubených stavbách pak zpracoval pro Sborník vlastivědných prací z Podblanicka, 9, 1968 (u štítů si všimá opět větracích otvorů, dále

též okřídli lomenic a pozornost věnuje také vyřezávaným pavlačím). S. Kofroň též usiloval v 1. polovině 60. let o zřízení regionálního skanzenu na Sedlecku, ale k jeho realizaci nedošlo. Navázal svým kresebným dílem na práci J. D. Spiranzla (1889-1960), který studoval a dokumentoval lidové stavby v rozmezí od 30. do 50. let našeho století na Sedlčansku, Tábořsku a Písecku; tyto kresby jsou uloženy ve fondech Zemědělského muzea na zámku Kačina.

Jubilant se kromě lidového stavitelství věnoval též sběru lidových písní, tanců, zvyků; působil při zakládání folklórních souborů a lidových hudeb v kraji. Autor též shromáždil hodnotnou sbírku lidových tkanin (kolem 300 lidových kanafasek a šerek). Je nutné ještě připomenout, že S. Kofroň je nositelem různých ocenění a státních vyznamenání za svou dlouholetou obětavou pedagogickou a angažovanou kulturní a společensko-politickou činnost (Vzorný učitel, Pamětní medaile k 50. výročí KSČ, Za zásluhy o výstavbu).

Stanislav Kofroň se svým dílem zařadil mezi přední regionální autory národopisné kresebné dokumentace a významné vlastivědné pracovníky Středočeského kraje. Přejeme našemu členovi do dalších let mnoho zdraví, osobní pohody a úspěchů při studiu a dokumentaci lidové materiální a duchovní kultury jižní části středních Čech.

L. Procházka

Ladislavu Hřebačkovi k šedesátinám

Ladislav Hřebačka se narodil 31. 10. 1929 v Poštorné (dnes součást Břeclavi). Vystudoval na Uměleckoprůmyslové škole Zd. Nejedlého v Gottwaldově sochařství a keramiku, u profesora Jana Kavana a Stanislava Mikuláščíka. Tento, pocházející z Valašska (z Jasenné u Vizovic), z kraje po generaci tříbených kulturních a literárních tradic, z rodiny, která se zapsala do regionálních dějin, většepoval svým posluchačům úctu k pokrokové tradici a k uměleckým lidovým dovednostem a formoval v nich vědomí zdravého regionalismu. Toto působení u umělecky nadaného posluchače se setkalo s aktivní odezvou. Záhy se projevilo v osvojení si netuctového žánru, v malbě na skle. Za studijních let se zúčastnil několika pracemi na výstavě umělecké a tradiční malby na skle v Etnografickém ústavu Moravského muzea v Brně (1949). Vystavovali na ní

autoři v malbě na skle tak renomovaní, jako byli národní umělci Adolf Zábranský a Antonín Strnadel, malíři Jan Kobzán, František Podešva, Karel Hoffmann, z naivistů Žofie Šánová a ovšem - jako základ vystavovaného obrazového fondu - lidoví malíři na skle 18. a 19. století.

Samostatnou výstavu L. Hřebačka uspořádal opět v Brně v roce 1950. Bylo tu vystaveno dílo svým způsobem avantgardní a žánr pro L. Hřebačku tak poutavý, že mu zůstal věren po celý život. Inspiroval se nejprve barvitostí lidové malířské tradice, tématicky lidovou baladou a veselým scénickým obrazem a dospěl k ukázněné a ideově promyšlené abstrakci. Po debutu z let 1949 a 1950 vystavoval v Gottwaldově (1956 a 1964), v Praze (1958), v Otrokovicích (1985), v Třebízi (1986) a ve Slaném (1987). Fr. Petas vyhodnotil kladně umělcův tvůrčí profil od vstupní fáze, budující na ohlasu lidových malířů, až po vysrálé dílo úspěšného malíře. Říká se o něm (v Rudém právu 1958), že je bezprostřední, bez stylizace "účinné" - a dodávám - absorbující hluboké kulturní dojmy nabyté i pozorováním lidových kultur mimoevropského světa.

Autor rostl od dětství na Podluží, v terénu živého lidového zpěvu a muzikanství. Nebylo proto nic přirozenějšího, než že už na uměleckoprůmyslové škole založil a vedl hudecký soubor, a že se folklorní a folkloristická hudba spolu s lidovým revivalem staly druhou, rovnovážnou vrstvou jeho uměleckého života. V ohledu lidového muzicírování je L. Hřebačka svým způsobem selfmademan a svědek stadia, v němž tradiční instrumentální žánr - v daném případě dudácká hudba - stála na Moravě na prahu svého bezezbytkového zániku.

V Gottwaldově se seznámil s Dr. Ladislavem Ruttem, nadšeným a terénu znalým propagátorem hudectví, pracovníkem, který se po válce zasloužil o oživení folklorních souborových hudeb v ČSR. Kromě L. Rutteho nebylo v letech 1950 na Moravě už žádného hráče, schopného poskytnout kvalifikovanou instruktáž ke hře na dudy. Z jeho popudu si L. Hřebačka opatřil nástroj (u J. Všetuly ve Vnořevěch) a samoučení ho natolik zaujalo, že si dudy vzal s sebou i na vojenskou přesenní službu a záhy vyspěl natolik, že v roce 1953 uspěl v konkursu na místo člena Státního souboru písní a tanců. V něm působil jako instrumentalista celkem 31 let (lidové dechové nástroje, zpěvák, vpravěč, tanečník).

U Ladislava Hřebečky se jako u instrumentalisty osvědčila zkušenost, že teprve po dlouhých letech práce s hudebním nástrojem se hráč stává jeho zasvěceným znalcem a praktickým monotematickým organologem. Tento, v ohledu hry a ladění choulostivý nástroj, zvládl natolik, že dosahoval vyrovnaný a precizní tón i ladění i v extrémních podmínkách (zejména na cestách mimo Evropu). Dovede dudy ladit i nové postavit. I v tomto ohledu šel L. Hřebečka - ad informandum - jako vždy, k osvědčeným lidovým praktikám. Z podnětu Rutteova poznal tehdy nestora stavitelů českých dud, Bulfíka (Wolfa) Štefka z Mrákova, J. Konrádyho z Domažlic a tehdy ještě ze staré generace v Čechách známé dudáky a výrobce dud

Ladislav Hřebečka, tento příznačně pracovitý, nadaný a progresivní talent, neustal na rutinní platformě ani jako malíř, ani jako hudebník. Při povolání vystudoval etnografii na Filosofické fakultě Karlovy university v Praze a studium řádně ukončil v roce 1967.

Životní dílo Hřebečkovo - výtvarné a hudební - je tématicky pestré, plné invence a tvořivého optimismu a užitná v tom nejlepší významu slova.

L. Kunz

Pozdrav a peděkování Soně Švecové u příležitosti životního jubilea

V 50. letech vstoupila do odborného života početná a významná generace už po válce vystudovaných národopisců, z nichž mnohým bylo od počátku dopřáno uplatnit se ve zvoleném oboru profesionálně, ale ne všichni z této možnosti stejně vytěžili. Mezi nejvýznamnější se výsledky své dlouholeté vědecké práce prosadila PhDr. Soňa Švecová, CSc., která dnes bezesporu patří k nejlepším československým a především slovenským etnografům.

Narodila se 3. 3. 1929 v Dubnici nad Váhom, studovala na Škole uměleckých řemesel v Brně, na níž maturovala a pak krátce působila jako textilní výtvarnice ÚLUVu v Bratislavě. Tam se také rozhodla studovat národopis (1951) a na Komenského universitě absolvovala první ročník. Druhý uzavřela na UK v Praze, kam ji saveřl sňatek s akad. mal. Jindřichem Švecem (1952), třetí jako stipendistka v Budapešti a poslední dva opět v Praze, kde studia ukončila (1956) obhájením diplomové práce "Příspevek k staviteľstvu

roľníckeho obyvateľstva pod Vihorlátom" pod vedením doc. Stránské. S. Švecová mala už za štúdiítedy možnosť poznať slovenskú národopisnú školu (doc. Melicherčík, dr. Mjartan), klasiky pražské UK (prof. Chotek, doc. Stránská, doc. Pražák) i význačné etnografy maďarské, z nichž najväčší vliv na ni mal prof. Tálas, ktorý vždy zdôrazňoval využívanie archívnych prameňov pre etnografickú prácu a historickú metódu, do ktorej si zasvätil. Perovnaním viacerých škôl a vďaka svojej inteligencii, pílke a dokonalému znalosti maďarštiny S. Švecová získala väčší rozhľad než jej vrstevníci a ten sa záhy prejavil v jej práci vedeckej i pedagogickej. Hneď po skončení štúdií v r. 1956 nastupuje na Katedru etnografie a folkloristiky UK v Prahe, kde jako odborná asistentka prednášala viac než 30 rokov a zaslúžila sa tak o výchovu ďalších generácií etnografů (do r. 1987). Medzitím privedla na svet dve deti a obhájila kandidátsku disertáciu "Spoločenské skupiny v Čičmanoch" (1966). Jej odborné zamčrenie ovlivnili zejména J. Mjartan, V. Pražák a prof. J. Markov. Zaujaly ju ľudové stavby, predovšetkým na juhovýchodnom Slovensku, ale stále väčší zájem postupne sústreďovala na funkciu slovenského domu, na vzťahy rodiny a bydlenia, až zcela prešla na štúdium slovenskej venkovskej rodiny, časom pak na téma kopanic a lazů, a konečne na problematiku etnografických skupin a venovala sa i mnoha ďalším otázkám osvetľujúcim život a kulturu slovenského venkovského ľudu.

Materiál k veľkej rade vynikajúcich štúdií ze všetkých vyjmenovaných odborů S. Švecová získavala dôsledne stacionárnymi výskumy v celej rade slovenských oblastí (juž. Slovensko, okolí Bratislavy, Čičmany, Liptov, Spiš, Hont atď.) a patrí tedy ke klasikům, budujúcim na poznání terénu z autopsie, ale nejen na ňom. Každá z jejích štúdií je podložená archívными prameny a zvládnutím literatury, v čemž jí byly ku prospěchu jazykové předpoklady.

S. Švecová od počátku vede subkomisi pro společenské vzťahy při Československé sekci MKKB (vznikla 1972) a její zásluhou v rámci komise proběhlo několik velmi plodných seminářů, jejichž referáty vyšly ve Slovenském národopise: o kmotrovství (SN 22, 1974), o rodině a manželství (SN 24, 1976), o chotárných sídlech (SN 28, 1980), o morálce v tradičním lidovém prostředí (SN 31, 1982 a Národopisné informácie 1984/3), o etnografických a regionálnych skupinách (NI 1984/3 a NI 1988/2).

Velmi záslužná je spolupráce jublantky na Etnografickém atlasu Slovenska (mapy chotárnych sídel a príbuzenská terminologie) a na Encyklopedii národopisu Slovenska, pro niž zpracovala etnografické skupiny a množství hesel z oblasti příbuzenských vztahů.

Z řady významných publikací posledních let je třeba vysvětlit alespoň knihu "Lazy v 19. a 20. storočí" vydanou UK Praha 1984 a kapitulu "Lazy a lazníci" v Kríze Hont. Tradície ľudovej kultúry (Banská Bystrica 1988, vydavateľ Osveta, zostavil J. Botík).

Jubilantce se dostalo řady ocenění: v roce 1984 získala 2. cenu v kategorii přednáškové činnosti ("Ekonomické postavení ženy v rolnické rodině"), v téže roce jí byla udělena 1. cena za nejlepší dílo roku 1984 ("Spoločenské a kultúrne vzťahy v sv. Hont" - vyšlo v NI 1983/2).

S. Švecová pracuje ve Slovenské národopisné spoločnosti pri SAV (několik let ve výboru) a v Národopisné spoločnosti československé při ČSAV, jejíž je členkou od studentských let. Protože nikdy a v žádném odvětví činnosti nekonala své povinnosti jen formálně, bylo také její členství v NSČ tvůrčí a podnětné. Po celá dvě desetiletí ochotně věnovala svůj čas i schopnosti práci ve výboru NSČ, kde zastávala řadu významných funkcí (až do své abdikace r. 1987) a dodnes si k výboru uchovala velmi přátelský vztah. Za to za všechno jí NSČ a její členové upřímně děkují a přejí všechno dobré a mnoho dalších vědeckých úspěchů do budoucna. Ať jí národopisná práce stále baví a uspokojuje jako dosud a přináší další vynikající výsledky.

A. Flessingerová

PhDr. Eva Lososová (nar. 13. 3. 1929 v Semilech)

Významné životní jubileum oslaví dne 13. 3. 1989 historička PhDr. Eva Lososová, dlouholetá členka Národopisné spoločnosti československé v Praze.

Po dokončení studia historie a češtiny na filosofické fakultě University Karlovy v Praze v roce 1952 a episodním odborném působení v redakcích nakladatelství Vyšehrad a SNTL nastoupila jublantka dráhu muzejní. Sbírkovými předměty bohaté muzeum v Mladé Boleslavi jí připravilo nezměrné povinnosti třídicího, dokumentačního a sběrného charakteru. Této časově náročné mravenčí

práci věnovala patnáct let cílevědomého úsilí. Její odborný zájem vzbudila především kolekce lidového oděvu, textilu a výtisků, shromážděná E. Hoblovou, a dále soubor památek umělecko historických. K objevným náleží její identifikace deskového obrazu Asumpty z konce 15. století z bývalého klášterního kostela sv. Bonaventury v Mladé Boleslavi. Upozornila také na gotický reliéf Oplakávání Krista z fondu mladoboleslavského muzea. V rámci muzejních povinností a svých nových odborných cílů získala jubilatka i národopisné vzdělání při postgraduálním studiu na katedře etnografie FF UK v Praze (1967-1969).

Po ukončení dráhy muzejní pracovala PhDr. Eva Lososová jako odborná archivářka v podnikových archívech. Z této své funkce také navázala spolupráci s oddělením dělnictva ÚEP ČSAV při dokumentaci způsobu života pražského proletariátu. Jako odchodkyně se navrátila k odborné práci národopisné a umělecko historické ve Státním restaurátorském ateliéru Praha.

Jubilatce přejeme mnoho životní pohody a pracovního elánu do dalších let.

M. Moravcová

Errata:

Při přepisování příspěvku Richarda Jeřábka "Slovník českých národopisců" pro NVČ V (47), 1988, vypadla na s. 17 část věty; ř. 4 a 5 má znít: na spodní hladině mezi archeologií a národopisem a na horní hladině zejména mezi národopisem a sociologií, popřípadě i novodobou historií.

Autorovi i čtenářům se tímto omlouváme.

Redakce

O B S A H

REFERÁTY

S. Brouček K zařazení národopisu do dějin českého dějepiscevtví	4
B. Beneš Česká folkloristika a teorie literatury (k jejich vztahům v meziválečném období).....	11
J. Souček Poznámky k aktuálním otáskám teorie a metodologie československého národopisu	23
L. Tyllner Karel Weis a jeho vztah k zakladatelským osobnostem české národopisné vědy	29
A. Mavrátilová Úloha etnografických tradic při formování historického vědomí českého národa	33
Z P R Á V Y	
L. Kunz Nad vědeckou prací Růženy Hrbkové o lidovém a slohovém fajánsu v ČSSR	38
R. Suk Sedmdesát pět let docenta Ludvíka Kunze	38
M. Toncrová Profesor Václav Stuchlý jubilující	41
A. Robek K významnému životnímu jubileu Václava Pletky	42
M. Moravcová Významné jubileum PhDr. Jiřiny Svobodové, CSc.	43

L. Kunz	
Dr. Václavu Šolcovi k sedmdesátým narozeninám	46
L. Procházka	
Stanislav Kofroň jubilující	48
L. Kunz	
Ladislavu Hřebačkovi k šedesátinám	49
A. Plessingerová	
Pozdrav a poděkování Soně Švecové u příležitosti životního jubilea	51
M. Moravcová	
PhDr. Eva Lososová (nar. 13. 3. 1929 v Semilech)	53
Errata	54